

ISBN Útmutató

4., átdolgozott kiadás

Országos Széchényi Könyvtár, Magyar ISBN és ISMN Iroda
Budapest, 2006

Összeállította: Szabó Orsolya

ISBN útmutató [elektronikus dok.] / [összeállította Szabó Orsolya] ; [közreadja az Országos Széchényi Könyvtár]. – 4. átd. kiad. – PDF szöveg. – Budapest : OSZK, 2006. – 50 p.
A hozzáférés módja: URL: <http://www.ki.oszk.hu/szabalyzatok>
ISBN-10: 963-200-518-X
ISBN-13: 978-963-200-518-8

ISBN-10: 963-200-518-X
ISBN-13: 978-963-200-518-8

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
1. Háttér.....	6
2. Az ISBN előnyei.....	7
3. Az ISBN szerepe és alkalmazási köre.....	8
4. Az ISBN felépítése.....	9
4.1 Előtagelem.....	9
4.2 Nyilvántartásicsoport-elem.....	9
4.3 Kérelmezőelem.....	9
4.4 Kiadványelem.....	10
4.5 Ellenőrző számjegy.....	10
4.6 A tartományok felosztása.....	11
5. Az ISBN kiutalásának szabályai.....	15
5.1 Általánosságban.....	15
5.2 Változások a kiadványban.....	15
5.3 Hasonmás kiadás, reprint.....	15
5.4 Kötésváltozatok, különböző hordozók.....	15
5.5 Szabadlapos kiadványok.....	15
5.6 Többkötetes kiadványok.....	15
5.7 Raktáron lévő könyvek ISBN nélkül.....	16
5.8 Közös kiadások.....	16
5.9 Ügynökök által értékesített vagy terjesztett könyvek.....	16
5.10 Egy kiadó megvásárol egy másikat.....	16
5.11 Egy kiadó megvásárolja a raktárkészletet és a kiadói jogokat.....	16
5.12 Egy kiadó több székhellyel.....	16
5.13 Az ISBN és a hozzá kapcsolódó metaadatok nyilvántartása.....	16
5.14 Az ISBN-t soha nem lehet újra felhasználni.....	18
6. ISBN elektronikus kiadványoknak és oktatószoftvereknek.....	19
6.1 ISBN-nel ellátható elektronikus kiadványok.....	19
6.2 ISBN bizonyos szoftvertermékeknek.....	19
6.3 Az ISBN kiutalásának szabályai elektronikus kiadványok és bizonyos szoftvertermékek esetében.....	19
7. ISBN a kérésre nyomtatott (print-on-demand) kiadványokon.....	21
8. Az ISBN feltüntetése a kiadványban ⁸	22
8.1 Általában.....	22
8.2 ISBN a vonalkódban.....	22
9. ISBN ügyintézés.....	24
9.1 Általában.....	24
9.2 Nemzetközi ügyintézés.....	24
9.3 Helyi ügynökségek – Magyar ISBN és ISMN Iroda.....	25
9.4 Kiadói ügyintézés.....	26
10. Nem közreműködő kiadók (alkalmi kiadók, szerzői kiadások).....	27
11. Az ISBN gyakorlati használata.....	28
12. Az ISBN és más nemzetközi azonosítók.....	30
12.1 ISSN.....	30
12.2 ISMN.....	30
12.3 URN.....	31
12.4 DOI.....	31

12.5 GTIN.....	32
12.6 ISRC.....	32
12.7 ISAN és V-ISAN.....	32
12.8 ISTC.....	33
12.9 ISWC.....	34
13. ONIX.....	35
14. A Nemzetközi ISBN Ügynökség kiadványai.....	36
PIID.....	36
ISBN Newsletter.....	36
Gyakran ismétlődő kérdések az ISBN rendszerrel kapcsolatban.....	37
Kivonat az Útmutató a 13 jegyű ISBN bevezetéséhez ¹³ c. kiadványból.....	40
Retrospektív konverzió	40
Könyvtárak és könyvtári rendszerek	40
Változások az ISBN alkalmazásában.....	41
Felelősségvállalás a változásokért	43
A kereskedelmi partnerek közötti kommunikáció	43
Egyéb szempontok.....	43
Gyakran feltett kérdések	44
Útmutatás rendszerfejlesztők számára.....	46
ISBN adatbevitel – általános szempontok.....	46
Az ISBN érvényessége.....	46
ISBN a kimenő adatokban.....	46
1. sz. függelék.....	47
1. Tárgy és alkalmazási terület.....	47
4. A nemzetközi szabványos könyvazonosító szám felépítése.....	47
4.1 Az ISBN általános szerkezete.....	47
5. Az ISBN kiutalása.....	47
6. Az ISBN elhelyezése és megjelenítése a kiadványokon.....	48
6.1. Általános előírás.....	48
6.2. Nyomtatott kiadványok.....	48
6.3. Elektronikus kiadványok és más, nem nyomtatott termékformák.....	48
6.4. Több ISBN feltüntetése.....	49
2. sz. függelék.....	50

Előszó

Az ISBN útmutató 3., átdolgozott, bővített kiadását 2003-ban adta közre az Országos Széchényi Könyvtár. A mostani új kiadást az tette szükségessé, hogy 2007-től új ISBN szabvány lép életbe (MSZ ISO 2108:2005), amely jelentős változásokat hoz az ISBN felépítésében és használatában. Az eddig 10 jegyű azonosító 2007-től 13 jegyű, megváltozott az ellenőrző számjegy kiszámításának a képlete, és módosultak az ISBN kiutalására és használatára vonatkozó szabályok. Átalakult az ISBN rendszer nemzetközi koordinálását végző International ISBN Agency szervezete.

Az utóbbi három-négy évben több változás történt a magyarországi gyakorlatban is. Jelen Útmutató – bár az angol nyelvű kézikönyv¹ legfrissebb kiadásán alapul – tartalmazza a helyi ügyintézés szabályait is, és mindazokat a tudnivalókat, amelyekre a magyarországi kiadóknak az ISBN használatával kapcsolatban szükségük van.

Az Útmutató megjelenését követő esetleges változások elérhetőek lesznek az Országos Széchényi Könyvtár honlapján (www.oszk.hu).

Budapest, 2006. augusztus 31.

¹ISBN users' manual / International ISBN Agency. – 5th international ed. – Berlin : International ISBN Agency, 2005. – 84 p. – ISBN 3-88053-118-8 Online változat: <http://isbn-international.org>

1. Háttér

1966 novemberében, egy könyvkereskedelmi konferencián² merült fel először egy nemzetközi könyvszámozási rendszer szükségessége és lehetősége. Akkoriban már számos európai könyvkiadó és terjesztő felismerte a számítógépek hasznosságát a rendelésben és a készletellenőrzésben, és az is nyilvánvaló volt, hogy bármely hatékony automatizált rendszer kialakításának előfeltétele a kiadványok egyedi és egyszerű azonosítása.

Ezeknek az igényeknek felelt meg az International Standard Book Number (ISBN), annak a könyvszámozási rendszernek a továbbfejlesztett változata, amelyet az Egyesült Királyságban a J. Whitaker & Sons Ltd. vezetett be 1967-ben, az Egyesült Államokban pedig R. R. Bowker 1968-ban. A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) 46. (Információ és Dokumentáció) Műszaki Bizottsága létrehozott egy munkacsoportot, hogy megvizsgálják, miként lehetne a brit rendszert alkalmassá tenni nemzetközi használatra. 1968-ban és 1969-ben számos megbeszélést tartottak különböző európai országok és az Egyesült Államok képviselőinek bevonásával, végül elkészítettek egy jelentést, melyet az ISO minden tagországa megkapott.

Ennek eredményeképpen 1970-ben jóváhagyták az ISBN-nel foglalkozó ISO 2108 szabványt. E szabvány 2. kiadása 1978-ban, 3. kiadása pedig 1992-ben jelent meg.

A nemzetközi szabvány célja, hogy koordinálja és szabályozza az ISBN nemzetközi használatát. Az ISBN egy adott kiadó által megjelentetett egy bizonyos kiadványt vagy annak valamelyik kiadását azonosítja. Mivel a könyvek illetve könyv jellegű kiadványok egyre újabb megjelenési formái terjedtek el, az eredeti szabványt is átdolgozták, és az ISBN rendszert mára több mint 160 országban használják.

Magyarország 1974 óta tagja az ISBN-rendszernek. A helyi nyilvántartó ügynökség az Országos Széchényi Könyvtárban, a Kötelesepéldány Osztály részeként működő Magyar ISBN és ISMN Iroda.

2001-től kezdődően egy, a nemzeti szabványosítási szervezetek, ISBN ügynökségek, kiadók, könyvkereskedők, könyvtárak és rendszerfejlesztők képviselőiből álló munkacsoport dolgozott a szabvány 4. kiadásának elkészítésén. Ez a kiadás tartalmazza talán a legtöbb átalakítást az ISBN eddigi történetében. Megnöveli a rendszer számkapacitását, rögzíti, hogy milyen metaadatokat kell megadni az ISBN kiutalásakor, a korábbinál részletesebben szabályozza az ügyintézését és az irányítást, kijelöli a rendszer nyilvántartó szervezetét. Az ISBN bevezetése óta most először változott a szám szerkezete és hosszúsága.

A 2007-től életbe lépő új szabvány magyar változata *MSZ ISO 2108:2005 Információ és Dokumentáció. Nemzetközi szabványos könyvazonosító szám (ISBN)* címen jelent meg.

2 Third International Conference on Book Market Research and Rationalisation in the Book Trade, Berlin

2. Az ISBN előnyei

- Az ISBN a monografikus kiadványok egyedi, nemzetközi azonosítója; alkalmazásával kiválthatjuk a hosszú bibliográfiai leírások használatát. Ezzel időt és energiát takarítunk meg, szűkíthetjük a hibalehetőségek körét.
- Lehetővé teszi címjegyzékek (katalógusok) összeállítását és naprakész állapotban tartását, például a *Books in Print*-ek megjelentetését és frissítését. A forgalomban lévő könyvekről az ilyen típusú adattárakból értesülhetünk.
- Rendelési számként egyszerűsíti a könyvvásárlást és terjesztést.
- Az ISBN beépítése a géppel olvasható EAN vonalkódba gyors és hibátlan munkát eredményez.
- A könyvesboltokban az elektronikus pénztári rendszereknél, kasszatermináloknál is használják az ISBN-t.
- Az ISBN alapján összesíteni lehet az eladási adatokat. Ennek segítségével figyelemmel kísérhetik és összehasonlíthatják a különböző termékformák, kiadások és szakterületek népszerűségét, sőt az egyes kiadók forgalmát is.

3. Az ISBN szerepe és alkalmazási köre

Az ISBN-t több mint 160 országban ismerik, mint rövid, egyértelmű, géppel olvasható azonosítót. A gyártás első pillanatától kezdve egyértelműen jelöli az adott monografikus kiadványt. Amellett, hogy fontos eszköz a gyártásban, terjesztésben, forgalomelemzésben és a könyvkereskedelmi nyilvántartásokban, a könyvtári információkezelésben is fontos szerepet tölt be.

Mindazonáltal, ha egy termék más nemzetközi azonosító gyűjtőkörébe tartozik (pl. az időszaki kiadványok az ISSN-hez, a kották az ISMN-hez), akkor azt a számrendszert kell alkalmazni. Előfordulhat, hogy az adott számot az ISBN-nel együtt lehet használni. A különféle azonosítórendszerekről a 12. fejezet nyújt bővebb tájékoztatást.

Az ISBN-t könyvekre ill. bizonyos könyv jellegű kiadványokra lehet kiutalni, amelyek a nyilvánosság számára hozzáférhetőek, akár ingyen, akár térítés ellenében. Ha egy monografikus kiadvány valamely része (pl. fejezete) önállóan is megjelenik és forgalomba kerül, szintén kaphat ISBN-t. Könyvnek tekintünk minden olyan monografikus kiadványt, amelynek tartalma a hagyományos könyv tartalmával egyezik meg, tekintet nélkül az adathordozó típusára; viszont minden megjelenési formára külön ISBN-t kell kiutalni.

A következő kiadványok kaphatnak ISBN-t:

- Nyomtatott könyvek, brosrák;
- Braille kiadványok;
- Térképek;
- Oktatási célú video- és diafilmek, szoftverek;
- Kazettán, CD-n vagy DVD-n kiadott hangoskönyvek;
- Elektronikus kiadványok, akár fizikai hordozón, akár online hozzáféréssel;
- Multimédiás kiadványok, amennyiben a tartalom túlnyomó része szövegalapú.

A következőkre **nem szabad** ISBN-t kiutalni:

- Időszaki kiadványok egésze³ (ezek ISSN-t kaphatnak);
- Hangfelvételek és kották (utóbbiakat ISMN-nel lehet ellátni);
- Maga a szöveges mű, mint szellemi termék;⁴
- Címlap és szöveges tartalom nélküli művészeti nyomatok, képeskönyvek, kifestők;
- Személyes dokumentumok, pl. szakmai önéletrajzok;
- Rövid életű (efemer) nyomtatványok, mint például naplók, naptárak, noteszek, reklám- és hirdetési anyagok, üdvözlőkártyák, képeslapok stb.
- Faliképek, tablók;
- Elektronikus hirdetőablak;
- Nem oktatási célú video- és diafilmek, szoftverek;
- Játékok.

3 Az időszaki kiadvány lehet periodikum (pl. napilap, magazin, évkönyv stb.) vagy sorozat. A sorozat tagjai külön-külön kaphatnak ISBN-t, a periodikumok egyes számai viszont nem.

4 Pl. az *Utas és holdvilág* minden kiadása kap egy-egy külön ISBN-t, de maga a regény, mint elvont szellemi alkotás, nem.

4. Az ISBN felépítése

2007. január 1-jétől az ISBN ügynökségek csak 13 jegyű ISBN-eket utalhatnak ki. Az ISBN a következő elemekből áll:

1. előtagelem (prefix element; a korábbi, 10 jegyű ISBN-ben nem szerepelt);
2. nyilvántartásicsoport-elem (registration group element; korábban „csoporthonosító” vagy „országazonosító”);
3. kérelmezőelem (registrant element; korábban „kiadói azonosító”);
4. kiadványelem (title element; korábban „könyvazonosító”);
5. ellenőrző számjegy (check digit).

A számot az ISBN betűk előzik meg.

Az ISBN öt számcsoporthoz áll, melyek közül az elsőnek és az utolsóknak a hosszúsága kötött, a középső háromé változó. A számcsoporthoz kötőjel választja el egymástól.

Például:

ISBN 978-963-9598-91-1

Megjegyzés: A kötőjelek nem hordoznak külön jelentést, csak az olvashatóságot segítik. Előfordul, hogy kötőjelek helyett szóközökkel választják el a számcsoporthoz; korábban a Magyar ISBN és ISMN Iroda is ezt a gyakorlatot követte. A tapasztalatok szerint a kötőjelek alkalmazása előnyösebb, ugyanis a tagolás így jobban látható.

Az ISBN második, harmadik és negyedik számcsoporthoz (a nyilvántartásicsoport-elem, a kérelmezőelem és a kiadványelem) változó hosszúságú; a három számcsoport összesen kilenc számjegyből áll. A nyilvántartásicsoport-elem és a kérelmezőelem hossza attól függ, hogy az adott nyilvántartási csoportban vagy kiadónál várhatóan mennyi kiadvány jelenik meg. Minél rövidebbek ezek a számcsoporthoz, annál több kiadványra lehet számítani.

4.1 Előtagelem

Az ISBN első számcsoporthoz egy háromjegyű szám, amelyet az EAN International jelölt ki a könyvek (és hasonló termékek) számára. A jelenlegi előtag 978, a következő már biztosan 979 lesz, de később további számokat is kijelölhetnek, ha az ISBN rendszer kapacitását bővíteni kell.

Példa: 978

4.2 Nyilvántartásicsoport-elem

Az ISBN második számcsoporthoz azt az országot, régiót vagy nyelvterületet jelöli, amely az ISBN rendszer tagja, és amelyhez az adott kiadvány tartozik. Például Magyarország azonosítója 963, a német nyelvterületé 3, a Csendes-óceáni szigetek közös azonosítója 982. Ez az elem legfeljebb öt számjegyből állhat.

A nyilvántartásicsoport-elemet a Nemzetközi ISBN Ügynökség utalja ki.

Példa: 978-963

4.3 Kérelmezőelem

Az ISBN harmadik számcsoporthoz a csoportazonosítóval megjelölt területen működő valamely kiadót azonosítja. Legfeljebb 7 (Magyarországon 2-5) számjegyből állhat; hossza a kiadó várható könyvtermésétől függ. Minél több kiadványt jelent meg egy kiadó, annál rövidebb azonosítóra van szüksége.

A kiadók számára a székhelyük szerint illetékes helyi ügynökség (Magyarországon a Magyar ISBN és ISMN Iroda) utalja ki az azonosítót. Amikor az azonosítóhoz tartozó számtartomány kimerül, újat kell kiutalni.

Példa: 978-963-200

Az ISBN nyilvántartó ügynökségek közös számblokkokat is fenntarthatnak arra a célra, hogy egyedi ISBN-eket utaljanak ki alkalmi kiadók számára. Ilyen esetben az ISBN harmadik számcsoportja nem azonosítja a kiadót.

4.4 Kiadványelem

Az ISBN negyedik számcsoportja az adott kiadó által megjelentetett mű adott kiadását azonosítja. Hossza 1-6 (Magyarországon 1-4) számjegy lehet, ez a kiadó várható könyvtermésétől függ. Minél több kiadvány jelenik meg egy kiadónál, annál hosszabb a kiadványelem.

Példa: 978-963-200-475

4.5 Ellenőrző számjegy

Az ISBN ötödik eleme az ellenőrző számjegy, amelyet 10-es modulusú súlyozó algoritmus segítségével számítunk ki. A módszer lényege a következő:

Az ISBN első 12 számjegyét felváltva 1-gyel és 3-mal megszorozzuk. A szorzatok összegét elosztjuk 10-zel, és az osztás maradékát kivonjuk 10-ből. A kivonás eredményéül kapott szám lesz az ellenőrző számjegy, egyetlen kivétellel: ha az eredmény 10, az ellenőrző számjegy 0 lesz.

Például az ISBN 978-963-200-475-? ellenőrző számjegyének kiszámítása:

1. lépés: Számítsuk ki az első 12 számjegy súlyozott összegét a következő táblázat segítségével:

	<i>Előtagelem</i>			<i>Nyilvántartási-csoport-elem</i>			<i>Kérelmezőelem</i>			<i>Kiadványelem</i>			<i>Ellenőrző számjegy</i>	<i>Összeg</i>
ISBN	9	7	8	9	6	3	2	0	0	4	7	5	?	
Súlyszám	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	-	
Szorzat	9	21	8	27	6	9	2	0	0	12	7	15	-	116

2. lépés: Osszuk el az 1. lépés eredményeként kapott szorzatösszeget 10-zel, és állapítsuk meg a maradékot:

$$116:10=11, \text{ a maradék } 6$$

3. lépés: Vonjuk ki a 2. lépés eredményeként kapott maradékot 10-ből. A kapott különbség lesz az ellenőrző számjegy. (Kivétel: ha a 2. lépés maradéka 0, és így a 3. lépés eredménye 10, akkor az ellenőrző számjegy 0.)

$$10-6=4$$

Az ellenőrző számjegy 4.

A teljes ISBN:

ISBN 978-963-200-475-4

A következő matematikai képlet ugyanezt a módszert írja le másképp:

Az ellenőrző számjegy = mod 10 {10-[mod 10 (az ISBN első 12 jegyének súlyozott összege)]}

Az ellenőrző számjegy = mod 10 {10-[mod 10 (56)]}

Az ellenőrző számjegy = 4

Ahhoz, hogy az ISBN érvényes legyen, az első, súlyozott 12 szám és az ellenőrző számjegy összegének 10-zel maradék nélkül oszthatónak kell lennie.

4.6 A tartományok felosztása

Az egyes nyilvántartási csoportok azonosítóit a várható igény (tehát a kiadói tevékenység mértéke) alapján állapítják meg. A Nemzetközi ISBN Ügynökség fenntart bizonyos tartományokat arra az esetre, ha új nyilvántartási csoportot kell létrehozni, vagy valamelyik csoportnak új azonosítóra van szüksége. Hasonlóképpen, az egyes nyilvántartási csoportokon belül is vannak tartalék kérelmezőelemek a jövőbeni igények kielégítésére.

A Nemzetközi ISBN Ügynökségnél lehet tájékozódni a nyilvántartásicsoport-elemek és ezeken belül a kérelmezőelemek tartományairól. Nem minden nyilvántartásicsoport-elem és kérelmezőelem kombinációja érvényes. Az alábbiakban bemutatjuk, hogyan lehet - a nyilvántartásicsoport-elemek és a kérelmezőelemek tartományainak ismeretében – meghatározni az ISBN egyes számcsoportjait. (Az ellenőrző számjegy kiszámításáról és ellenőrzéséről l. az előző fejezetet.)

A nyilvántartásicsoport-, a kérelmező- és a kiadványelem hossza változó, de e három elemben a számjegyek összege mindig 9. Ez a 9 számjegy a 3 jegyű előtagellemmel és az ellenőrző számjeggyel együtt alkotja a 13 jegyű ISBN-t. A nyilvántartásicsoport- és a kérelmezőelem hossza az adott nyilvántartási csoport vagy kérelmező kiadói természetétől függ. Az előreláthatóan nagy mennyiségű monografikus kiadványt kibocsátó csoportok egy- vagy kétjegyű azonosítót kapnak. A várhatóan sok kiadványt megjelentető kiadók számára két- vagy háromjegyű kérelmezőelemet utalnak ki.

Megjegyzés: A 978-as előtagelem mellé kiutalt nyilvántartásicsoport- és kérelmezőelemek hosszúsága alapján nem lehet megjósolni, hogy milyeneket fognak kiutalni egy jövőbeni előtagelem (pl. 979) mellé. A jövőbeni azonosítók kiutalását részben az előzmények, részben a jövőre vonatkozó feltevések befolyásolják.

A 13 jegyű ISBN belső tagolásának meghatározása két lépésben történik:

1. az ISBN számára kiutalt előtagelmekekre vonatkozó szabályok figyelembevételével megállapítjuk a nyilvántartási csoportot;
2. az adott nyilvántartási csoport szabályainak megfelelően megállapítjuk a kérelmezőelemet és a kiadványelemet. A nyilvántartási csoportra vonatkozó szabályokat a Nemzetközi ISBN Ügynökség bocsátja rendelkezésre.

Az alábbi táblázat szemlélteti a 978-as előtagra érvényes nyilvántartásicsoport-tartományokat. Bármely más, az ISBN-rendszer számára kijelölt előtag esetében a Nemzetközi ISBN Ügynökség fogja közölni a nyilvántartási csoportok tartományait, még mielőtt ténylegesen kiutálnának számokat az adott előtaghoz. Ajánlatos rendszeresen figyelemmel kísérni a nyilvántartási csoportokra vonatkozó szabályok esetleges kiegészítéseit és változásait.

1. táblázat: A nyilvántartási csoportok tartományai a 978-as előtagon belül

<i>Előtagelem</i>	<i>Nyilvántartási csoportok tartományai</i>	<i>Az egyes nyilvántartási csoportok számára felhasználható ISBN-ek mennyisége</i>
978	0-5	100 000 000
	6	(nem kiosztott tartomány)
	7	100 000 000
	80-94	10 000 000
	950-989	1 000 000
	9900-9989	100 000
	99900-99999	10 000

A 2. táblázat bemutatja, hogyan tudjuk levezetni egy 978-as előtaggal képzett ISBN esetében a nyilvántartási csoport felépítését. Az előtagot követő 5 számjegy vizsgálatával meg tudjuk állapítani a nyilvántartásicsoport-elem hosszát. Ennek ismeretében (az adott nyilvántartási csoportra vonatkozó szabályok alapján) kikövetkeztethető a kérelmezőelem hossza.

2. táblázat: A nyilvántartási csoport meghatározása 978-as előtaggal képzett ISBN-ek esetében

<i>Ha az előtagelemet követő 5 számjegy a következők közé esik</i>	<i>A nyilvántartási csoport hossza</i>	<i>Az előtagelem és a nyilvántartásicsoport-elem elválasztó osztása (szóköz vagy kötőjel) a következő számjegyek után helyezkedik el</i>
00000-59999	1	3. (előtagelem) 4. (nyilvántartásicsoport-elem)
60000-69999	- (meghatározatlan)	(nem kiosztott tartomány)
70000-79999	1	3. (előtagelem) 4. (nyilvántartásicsoport-elem)
80000-94999	2	3. (előtagelem) 5. (nyilvántartásicsoport-elem)
95000-98999	3	3. (előtagelem) 6. (nyilvántartásicsoport-elem)
99000-99899	4	3. (előtagelem) 7. (nyilvántartásicsoport-elem)
99900-99999	5	3. (előtagelem) 8. (nyilvántartásicsoport-elem)

A kérelmezőelem hosszát a nyilvántartási csoporton belüli ISBN ügynökségek határozzák meg a számukra kijelölt területen, figyelembe véve a kiadói üzletág szükségleteit. A Nemzetközi ISBN Ügynökségnek előzetesen kell kijelölnie a számtartományokat minden egyes nyilvántartási csoport számára, csak ezt követően lehet a csoporton belül meghatározni a számtartományok elosztását a kiadók részére.

1. példa:

Vizsgáljuk meg a következő ISBN-t: 9786000000004

Előtagelem: 978

Az előtag után következő 5 számjegy: 60000

A nyilvántartási csoport: meghatározatlan

Megjegyzés: A vizsgált ISBN nem érvényes, mert a nyilvántartási csoportra kipróbált részlet a 60000-69999 tartományba esik, amely tartomány jelenleg meghatározatlan.

2. példa:

A vizsgálandó ISBN: 9780777777770

Előtagelem: 978

Az előtag után következő 5 számjegy: 07777

A nyilvántartási csoport: 0

Megjegyzés: A vizsgált ISBN érvényes, mert a nyilvántartási csoportra kipróbált részlet a 00000-59999 tartományba esik, amelyben 1 jegy (így meghatározott) a nyilvántartási csoport előírt hossza.

A 3. táblázat szemlélteti a 978-963 nyilvántartási csoporton belül a kérelmezőelemek tartományainak elosztását, és azt, hogy kérelmezőelemenként legfeljebb hány ISBN-t lehet felhasználni.

3. táblázat: A kérelmezőelemek tartományai és az azon belül felhasználható ISBN-ek mennyisége a 978-963 csoportban

<i>Nyilvántartási csoport</i>	<i>Kérelmezőelem tartománya</i>	<i>Felhasználható ISBN-ek mennyisége kérelmezőnként</i>
978-963	00-19	10 000
	200-699	1 000
	7000-8499	100
	85000-89999	10
	9000-9999	100

A 4. táblázat a 978-963 nyilvántartási csoport belső felépítésének kikövetkeztetésére szolgáló módszert mutatja be. A nyilvántartásicsoport-elemet követő 5 számjegy⁵ vizsgálatával meg tudjuk határozni a kérelmezőelem hosszát, ebből pedig már következik a kiadványelem hossza.

⁵ A példaként bemutatott 978-963 nyilvántartási csoportban valójában elegendő lenne a 978 után következő 2 számjegyet vizsgálni, de mivel ez nem minden nyilvántartási csoportban van így, az általános szabályt vesszük alapul, és itt is 5 számjegyet vizsgálunk.

4. táblázat: Módszer a 978-963 nyilvántartási csoportba tartozó ISBN-ek belső felépítésének kikövetkeztetésére

<i>Ha a nyilvántartási csoportot követő 5 számjegy az alábbiak közé esik</i>	<i>Kérelmezőelem hossza</i>	<i>Kiadványelem hossza</i>	<i>Az elválasztó osztások a következő sorszámú számjegyek után helyezkednek el</i>
00000-19999	2	4	3. (előtagelem) 6. (nyilvántartási csoport) 8. (kérelmező) 12. (kiadvány)
20000-69999	3	3	3. (előtagelem) 6. (nyilvántartási csoport) 9. (kérelmező) 12. (kiadvány)
70000-84999	4	2	3. (előtagelem) 6. (nyilvántartási csoport) 10. (kérelmező) 12. (kiadvány)
85000-89999	5	1	3. (előtagelem) 6. (nyilvántartási csoport) 11. (kérelmező) 12. (kiadvány)
90000-99999	4	2	3. (előtagelem) 6. (nyilvántartási csoport) 10. (kérelmező) 12. (kiadvány)

Példa:

Vizsgáljuk meg a következő ISBN-t: 9789632004983

Előtagelem: 978

Nyilvántartási csoport: 963

A következő 5 számjegy: 20049

Ez alapján a kérelmezőelem: 200 (A kérelmezőre kipróbált részlet a 20000-69999 tartományban van, amelyben a kérelmezőelem előírt hossza 3 számjegy.)

Kiadványelem: 498

Ellenőrző számjegy: 3

Megjeleníthető ISBN: 978-963-200-498-3

5. Az ISBN kiutalásának szabályai

5.1 Általánosságban

Az ISBN használatának módját Magyarországon szabvány írja elő: az **MSZ ISO 2108:2005 Információ és dokumentáció. Könyvek nemzetközi azonosító számozása (ISBN)**. (Lásd az 1. sz. függelék.)

Egy kiadó által megjelentetett minden egyes monografikus kiadványt, illetve annak minden újabb kiadását önálló ISBN-nel kell ellátni. Külön ISBN-t kell kiutalni egy monografikus kiadvány különböző nyelvű változataira. Ha egy kiadvány önállóan is és sorozat részeként is hozzáférhető, ezt két külön megjelenésnek kell tekinteni, és külön ISBN-nel kell ellátni.

5.2 Változások a kiadványban

Új ISBN-t kell kiutalni, ha a kiadvány tartalma vagy címe megváltozik. Ha csak a borító mintája, színe vagy a kiadvány ára változik, nincs szükség új ISBN-re. Jelentéktelen változás (pl. a sajtóhibák kijavítása) esetében szintén nem kell új szám.

5.3 Hasonmás kiadás, reprint

Új szám kell a reprint kiadásra abban az esetben, ha más kiadó, vagy ugyanaz a kiadó más név alatt jelenteti meg.

5.4 Kötésváltozatok, különböző hordozók

Ha ugyanaz a kiadvány több különböző termékformában jelenik meg (pl. keménytablás, puhafedelű; Braille írással írt könyv; hangoskönyv; online elektronikus kiadvány stb.), ezekre külön-külön ISBN-t kell kiutalni. Ha az elektronikus dokumentum különféle formátumokban hozzáférhető (pl. .lit, .pdf, .html stb.), minden önállóan hozzáférhető formátumnak saját ISBN-t kell adni.

5.5 Szabadlapos kiadványok

Az előre meghatározott számú integrálódó (szabadlapos, pótlapos) kiadványokra lehet ISBN-t kiutalni; a határozatlan ideig megjelenő, folytatódó dokumentumok esetében ISSN-t kell kérni.

Megj.: Mivel a korábbi útmutatókban ez a két típus nem különült el ilyen élesen, a magyarországi gyakorlatban ISBN-nel azonosítottunk minden szabadlapos kiadványt. Az új szabály csak a 2006. szeptember 15. után induló kiadványokra vonatkozik.

5.6 Többkötetes kiadványok

Ha a könyv több kötetben jelenik meg, akkor úgynevezett össz-ISBN-t kell kiutalni a többkötetes könyvnek mint egésznek, amelyet a közös (minden kötetben megjelenő azonos) cím tart össze. Ugyanakkor külön ISBN-t kell adni minden egyes kötetnek még akkor is, ha nincs önálló kötetcímük, függetlenül attól, hogy a többkötetes könyv kötetei egyszerre vagy egymástól eltérő időben jelennek-e meg. A többkötetes könyvek egyes kötetei tehát minden esetben két ISBN-t tartalmaznak: azt, amely minden kötetben azonos (az összkiadás ISBN-je), és egy másikat, amely minden kötetben különböző (a kötet ISBN-je). A össz-ISBN végén egy „ö” betű szerepel, ez jelzi, hogy a szám a közös címet azonosítja. Ha a kötetek együtt kerülnek kereskedelmi forgalomba, akkor az össz-ISBN-ből érdemes elkészíteni a vonalkódot, ha külön-külön, akkor az egyes kötetek saját ISBN-jéből.

Megjegyzés: Korábban össz-ISBN-t kaptak a szerzői gyűjtemények, életműkiadások is. Ez a gyakorlat mára megszűnt; az új indulású életműkiadások már nem kapnak közös számot.

5.7 Raktáron lévő könyvek ISBN nélkül

Ha a kiadónak ISBN nélkül megjelent könyvekből raktárkészlete van, és a műveket forgalomba kívánja hozni, ezeket utólag kell ellátni ISBN-nel (például öntapadós címke alkalmazásával). A kiadói jegyzékekben, katalógusokban fel kell tüntetni a könyvhöz tartozó számot. Ha a készlet elfogyott és a könyvet újranyomják, az ISBN-t bele kell nyomtatni.

5.8 Közös kiadások

Ha több kiadó közösen jelentet meg egy könyvet, általában annak a kiadónak az ISBN-jét teszik bele, amelyik a terjesztésre jogosult. Lehetőség van arra is, hogy minden résztvevő kiadó beletegyje a saját ISBN-jét; ebben az esetben fel kell tüntetni azt is, hogy melyik szám melyik kiadóhoz tartozik. A vonalkódhoz csak az egyik ISBN-t lehet felhasználni.

5.9 Ügynökök által értékesített vagy terjesztett könyvek

Az ISBN szabvány követelményeinek megfelelően egy adott kiadó által megjelentetett mű egy meghatározott kiadása csak egyetlen ISBN-t kap. Ezt az ISBN-t kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy ki és hol terjeszti a kiadványt. Kivételt képeznek az alábbi esetek:

1. Ha egy kizárólagos forgalmazó vagy ügynök olyan országból importál könyvet, amely nem tagja az ISBN rendszernek, és így a könyvnek nincs ISBN-je, a forgalmazó kérhet rá számot. Hasonló a helyzet akkor is, ha több különböző terjesztő importálja ugyanazt a könyvet: mindegyikük külön-külön kérhet rá számot.

2. Ha a kizárólagos forgalmazó az általa importált könyv címlapját kicseréli, és az új címlapon a saját megjelenési adatait tünteti fel, szintén beleteheti a saját ISBN-jét. Ugyanakkor (tájékoztató jelleggel) az eredeti ISBN-nek is szerepelnie kell a könyvben.

5.10 Egy kiadó megvásárol egy másikat

Ha egy kiadó megvásárol egy másik kiadót, meg kell tartania a könyvek eredeti ISBN-jét mindaddig, amíg a készlet el nem fogy, és sor nem kerül az egyes könyvek újranyomására az új kiadó neve alatt. Ekkor új ISBN-eket kell kiutalni az új tulajdonos saját tartományából.

5.11 Egy kiadó megvásárolja a raktárkészletet és a kiadói jogokat

Ha egy kiadó megveszi egy vagy több kiadvány teljes raktárkészletét és a kiadói jogokat, a meglévő példányok ISBN-jét meg kell tartani. Amikor az új kiadó neve alatt utánnomást vagy új kiadást készítenek, új ISBN-t kell kiutalni rá az új kiadó saját tartományából.

5.12 Egy kiadó több székhellyel

Ha egy kiadónak több székhelye van, és ezeket feltünteti a könyv megjelenési adatai között, egy könyv számára akkor is csak egy ISBN-t kaphat.

Ha egy kiadó önálló, saját névvel rendelkező irodákat vagy kirendeltségeket tart fenn különböző helyeken, ezek számára kérhet saját kiadói (kérelmező-) azonosítót. A megjelentetett könyvön azonban ekkor is csak egy ISBN szerepelhet, mégpedig abból a tartományból, amely a könyvben feltüntetett kirendeltséghez és székhelyhez tartozik.

5.13 Az ISBN és a hozzá kapcsolódó metaadatok nyilvántartása

A kiadók kötelesek tájékoztatni a helyi ISBN ügynökséget (vagy az ügynökség által erre kijelölt szervezetet) az általuk megjelentetendő kiadványokról. A leírásnak tartalmaznia kell az alábbi táblázatban felsorolt minimális adatokat, összhangban az EDItEUR és tagszervezetei által előírt

ONIX nemzetközi termékinformációs szabvánnyal.⁶

<i>Adatelem</i>	<i>Magyarázat</i>	<i>ONIX elem</i>
ISBN	13 jegyű formában	<ProductIdentifier>
Termékforma	Az adathordozó és/vagy a formátum kódja	<ProductForm> <EpubFormat>
Cím	A kiadvány címe, alcímmel együtt (ha van)	<Title> összetétel
Sorozat	Sorozati cím és számozás, ha van	<Series> összetétel
Közreműködő	A közreműködő típusa és neve	<Contributor> összetétel
Kiadás	A kiadás száma (ha nem az első), típusa, kiegészítője	<EditionTypeCode> <EditionNumber> <EditionStatement>
Nyelv	ISO 639-2/B nyelvi kód	<Language> összetétel
Impresszum	Kiadói/ágazati név; az a név, amely alatt kiadják a könyvet	<ImprintName>
Kiadó	Az a jogi vagy magánszemély, amely/aki a kiadói név jogtulajdonosa	<Publisher> összetétel
A megjelenés helye (ország)	ISO 3166-1 országcód	<CountryOfPublication>
Megjelenés dátuma	Az adott ISBN-nel történő első megjelenés dátuma, az ISO 8601 szerinti formában: éééé-hh-nn	<PublicationDate>
Össz-ISBN	Többkötetes mű egyes köteténél a közös főcímre kiutalt ISBN	<RelatedProduct> összetétel

A Nemzetközi ISBN Ügynökség közzé fog tenni egy XML sémát és egy szoftvert a fenti adatok bejelentésére. Ezzel kapcsolatban további információ a www.editeur.org/onix_isbn.html weboldalon található.

Naprakészen kell tartani és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni olyan adatbázisokat (pl. books-in-print listák, nemzeti bibliográfiák), amelyek az ISBN-hez hozzárendelik a kiadvány metaadatait.⁷ Ha az ISBN nyilvántartó ügynökségnek nincs ilyen szolgáltatása, akkor gondoskodnia kell róla, hogy más, erre alkalmas szervezet ellássa a feladatot. Az ISBN ügynökségnek illetve a bibliográfiai adatbázist szolgáltató szervezetnek jogában áll díjat felszámolni az adatokhoz való hozzáférésért.

⁶ Mivel Magyarországon az ONIX nem terjedt el, és az OSZK adatbázisai sem használják, a Magyar ISBN és ISMN Irodának küldött adatoknál nem kell az ONIX-elemeket alkalmazni. Az elvárt dokumentumadatokkal kapcsolatban l. a 9.4 fejezetet.

⁷ Magyarországon ez az OSZK-ban szerkesztett Magyar Nemzeti Bibliográfia.

5.14 Az ISBN-t soha nem lehet újra felhasználni

Az egyszer már kiutalt ISBN-t nem szabad másik kiadványra újból felhasználni, akkor sem, ha kiderül, hogy eredetileg tévedésből utalták ki egy kiadványra. Ha egy kiadó észreveszi, hogy valamelyik kiadványán tévedésből tüntettek fel egy ISBN-t, erről értesítenie kell az illetékes ISBN ügynökséget, és az adott számot törölni kell a felhasználható ISBN-ek listájáról.

6. ISBN elektronikus kiadványoknak és oktatószoftvereknek

6.1 ISBN-nel ellátható elektronikus kiadványok

Az elektronikus formában hozzáférhető kiadványok (pl. e-book, CD-ROM, Interneten elérhető kiadványok) abban az esetben kaphatnak ISBN-t, ha szöveges tartalmúak, nyilvánosan hozzáférhetőek, és végleges formában (tehát nem a folyamatos frissítés szándékával) jelennek meg.

A kiadványok a szöveg mellett képeket és hangzóanyagokat is tartalmazhatnak. Ugróponttal (linkkel) hivatkozott anyagok csak akkor tartoznak ugyanazon ISBN alá, ha valóban az adott kiadvány szerves részét képezik.

Az alábbi listába tartozó elektronikus kiadványokat *nem* azonosíthatja ISBN:

- Folyamatosan frissülő források, pl. online adatbázisok;
- Honlapok;
- Hirdetési ill. reklámanyagok;
- Elektronikus hirdetőtáblák;
- E-mailek és más elektronikus levelezés;
- Keresőmotorok;
- Játékok;
- Személyes dokumentumok (pl. elektronikus önéletrajz vagy személyes adatokat tartalmazó weblap);
- Naptárak, határidőnaplók.

6.2 ISBN bizonyos szoftvertermékeknek

ISBN-nel lehet ellátni a kimondottan oktatási célra kifejlesztett szoftvertermékeket, elektronikus tananyagokat, feltéve, hogy végleges formában jelennek meg, és működésükhöz nem szükséges más forrásból átvett adat.

Egyéb szoftvertermékekre (pl. számítógépes játékokra) nem szabad ISBN-t kiutalni.

6.3 Az ISBN kiutalásának szabályai elektronikus kiadványok és bizonyos szoftvertermékek esetében

- Ha ugyanaz a kiadvány vagy termék különböző operációs rendszerek alatt és/vagy különböző parancsnyelveken is megjelenik, minden különálló formátumra saját ISBN-t kell kiutalni. Sem az operációs rendszerek, sem a termék használatához szükséges szofverek nem kaphatnak ISBN-t.
- Ha a kiadványt frissítik, átdolgozzák vagy kiegészítik, és a változások a tartalom szempontjából lényegesek, ezt új kiadásnak kell tekinteni, és új ISBN-t kell kiutalni rá.
- Ha egy már megjelent kiadványt újból piacra dobnak, akár új csomagolásban, de a régi és az új megjelenés között nincs jelentős különbség, nem kap új ISBN-t. A meglévő számot kell használni.
- Egy közös ISBN-nel lehet azonosítani a szoftverből és a hozzá tartozó felhasználói útmutatóból álló termékcsomagot abban az esetben, ha a szoftver és az útmutató nem használható egymás nélkül.
- Ha a két vagy több elemből álló termékcsomag egyes részei külön is hozzáférhetőek és használhatóak, mind a csomag egészét, mind az egyes elemeket önálló ISBN-nel kell ellátni.

- Egy szoftvertermékre csak egy ISBN-t kell kiutalni, függetlenül a termék fizikai formájától (pl. ha minden felhasználó saját maga tölti le egy távoli hozzáférésű adatbázisból, és saját célra valamilyen adathordozón rögzíti).
- Az ISBN nemcsak magát a terméket, hanem a kiadót is azonosítja; nem lehet viszont a forgalmazó vagy nagykereskedő azonosítására használni.

7. ISBN a kérésre nyomtatott (print-on-demand) kiadványokon

A „print-on-demand” kiadványt a vásárló megrendelésére nyomtatják és kötik. Ilyen esetekben rendszerint csak néhány példányt rendelnek, olyan kiadványokból, amelyek egyébként nem kaphatók, mert nagy példányszámú megjelenésük nem lenne gazdaságos.

A „print -on-demand” nem tévesztendő össze a kis példányszámban megjelenő kiadvánnyal, amikor a példányokat előre elkészítik, raktározzák, majd ebből teljesítik a beérkező megrendeléseket. Ebben az esetben van raktárkészlet, még ha kicsi is; a „print-on-demand” kiadásnál viszont egyáltalán nincs raktárkészlet.

Ha egy kiadvány kérésre nyomtatott változata más termékformában jelenik meg, mint az előre kinyomtatott változat (pl. egy keménytáblás könyvből később puhafedelű példányokat készítenek a megrendelő kérésére), az új változatra új ISBN-t kell kiutalni. Kisebb változtatások, amelyeket például a különböző nyomdagépek közti eltérések okoznak, nem igényelnek új ISBN-t.

Ha a kiadvány utánnyomásának jogát megvette egy másik kiadó, az általa kiadott, kérésre nyomtatott példányokra új ISBN-t kell kiutalni.

Ha az eredeti kiadó megbízásából egy másik szervezet készíti el a példányokat (tehát a jogtulajdonos nem változott), de a kérésre nyomtatott kiadvány termékformája különbözik az eredetiétől, szintén új ISBN-t kell kiutalni.

Az olyan, személyre szabott kiadások esetében, amikor nem a kiadó, hanem a vásárló határozza meg a kiadvány tartalmát, és a kiadvány hozzáférhetősége korlátozott, nem szabad ISBN-t kiutalni.

8. Az ISBN feltüntetése a kiadványban⁸

8.1 Általában

Az ISBN-t magán a kiadványon kell feltüntetni.

Nyomtatott kiadványok esetében az ISBN-nek szerepelnie kell

- a címlap hátoldalán (a copyright oldalon);
- a címlap alján, ha a hátoldalán nincs hely;
- a hátsó borítófedél alján;
- a levehető borító vagy egyéb védőborítás, csomagolóanyag hátoldalának alján.

Elektronikus kiadványok esetében az ISBN-t fel kell tüntetni a cím- vagy a bejelentkező képernyőn, vagy azon a képernyőoldalon, amely ennek megfelelő adatokat tartalmaz (pl. ahol a tartalom először megjelenik, vagy amelyen a copyright-kiadás található.)

Oktatási célú film, video vagy diafilm esetében az ISBN-t a főcímlistán kell elhelyezni.

Ha a kiadvány valamilyen fizikai hordozón jelenik meg (pl. CD-n, kazettán vagy floppy-n), az ISBN-t valamelyik, a hordozóra rögzített címkén is fel kell tüntetni. Ha erre nincs lehetőség, bármilyen tartós csomagolóanyag (például doboz vagy borító) hátoldalának alján is szerepelhet.

Ha az elektronikus kiadvány különböző formátumokban jelenik meg, és ezek önállóan hozzáférhetőek, külön ISBN-t kell kiutalni rájuk. Ha ugyanannak a kiadványnak két különböző formátumát csak együtt terjesztik, csak egy ISBN-re van szükség. Ha a különböző formátumok önállóan jelennek meg, mindegyik változaton fel kell sorolni mindegyik ISBN-t, a számok után zárójelben megadva, hogy melyik formátumra vonatkoznak.

Példa: ISBN 978-963-200-150-0 (keménytablás)
ISBN 978-963-200-151-7 (puhafedélű)
ISBN 978-963-200-152-4 (PDF)
ISBN 978-963-200-153-1 (HTML)
ISBN 978-963-200-154-8 (LIT)

A kiadvány ISBN-jét a mellékletein is fel kell tüntetni.

A számokat jól olvasható (legalább 9 pontos) betűnagyságban kell nyomtatni.

8.2 ISBN a vonalkódban

A vonalkód-leolvasás gyors és világméretű elterjedése vezetett az EAN International, a Uniform Code Council (UCC), a Nemzetközi ISBN valamint a Nemzetközi ISMN Ügynökség közös megállapodásához, amelynek értelmében az ISBN (és az ISMN) EAN-13 vonalkóddá alakítható. Ez teszi az ISBN-t nemzetközi termékazonosítónak a világszerte használt vonalkódrendszeren belül.

Az EAN és a UCC egyesüléséből 2005-ben létrejött a GS1 nemzetközi szervezet, amelynek itthoni tagszervezete a GS1 Magyarország Globális Azonosító és Kommunikációs Rendszereket Működtető Közhasznú Társaság (korábban EAN Magyarország Kht.).

Elérhetősége:

1139 Budapest, Fáy u. 1/b 2. em.
Tel.: 06-1/412-3940

⁸ Mivel a kiadóknak még évekig lehet raktárkészletük 10 jegyű ISBN-nel megjelent könyvekből, érdemes a lehető leghamarabb feltüntetni az ISBN 13 jegyű formáját is, 2007-ig még a 10 jegyű forma mellett. Az ezzel kapcsolatos további tudnivalókat **lásd a Függelékben**, a Kivonat az Útmutató a 13 jegyű ISBN bevezetéséről... című fejezetben.

Fax: 06-1/412-3949
E-mail: info@gs1hu.org
URL: http://www.ean.hu

A 13 jegyű ISBN megegyezik az EAN-13 vonalkód számsorával. Az ISBN illetve az EAN-13 ellenőrző számjegyének kiszámításához lásd a 4.5 fejezetet. Az ISBN tagolásának szabályait a 4.6 tartalmazza.

A vonalkódra fölött fel kell tüntetni az ISBN-t szemmel olvasható formában is, pl.:

A vonalkódot lehetőleg a könyv hátsó borítójának jobb alsó részén, a gerinc közelében kell elhelyezni.

Megj.: Bizonyos országokban (pl. az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában) elterjedt az 5 jegyű kiegészítő vonalkód használata, amely a könyv árát jelzi. Más országokban nem a könyvkereskedelemben, hanem az egyes kiadók saját munkafolyamataikhoz használnak ilyet. Ez utóbbi esetben a szám mindig a 90000-98999 tartományba esik.

9. ISBN ügyintézés

9.1 Általában

Az ISBN rendszer ügyintézése három szinten történik: nemzetközi szinten, az ISBN nyilvántartó ügynökségeknél és a kiadóknál.

9.2 Nemzetközi ügyintézés

A Nemzetközi ISBN Ügynökség legfontosabb feladatai a következők:

- Elősegíti, koordinálja és felügyeli az ISBN rendszer világméretű használatát.
- Képviseli az ISBN közösség érdekeit más, a téma szempontjából fontos szervezeteknél.
- Megfelelő szervezeteket jelöl ki ISBN nyilvántartó ügynökségekké, illetve szükség esetén visszavonja a megbízást.
- Meghatározza a nyilvántartási csoportokat és működési területüket, valamint hozzájuk rendeli a megfelelő ISBN nyilvántartó ügynökségeket.
- Meghatározza az egyes nyilvántartási csoportokon belül a kérelmezőelemek tartományait és hosszúságát, és gondoskodik az erre vonatkozó szabályok pontos rögzítéséről és nyilvános hozzáférhetőségéről.
- Kiosztja az egyedi kérelmezőelemek tartományait az adott nyilvántartási csoporton belül a megfelelő ügynökségek között⁹, teljes és pontos nyilvántartást vezet a kiutalt kérelmezőelemekről.
- Biztosítja az ISBN-ek és a hozzájuk tartozó metaadatok kezelését az ISBN nyilvántartó ügynökségek kimutatásai alapján.
- Kialakítja, felügyeli és érvényre juttatja az ISBN nyilvántartási ügynökségek működésére és a számok kiutalására vonatkozó szabályokat és eljárásokat, ideértve a szolgáltatásokért felszámolható díjak megállapítását is.
- Elősegíti az ISBN-ek kettős kiutalásának felülvizsgálatát és az ilyen problémák megoldását.
- Áttekinti és elbírálja a nyilvántartási ügynökségek döntései elleni fellebbezéseket.
- Dokumentációt dolgoz ki, tart karban és tesz hozzáférhetővé az ISBN-rendszert használók számára.
- Végrehajtja a Nemzetközi ISBN Ügynökség működését biztosító pénzügyi megállapodásokat, beleértve (de nem kizárólag) a nyilvántartási ügynökségek által fizetendő hozzájárulásokat.

A Nemzetközi ISBN Ügynökség elérhetősége:

International ISBN Agency
c/o EDItEUR
39-41 North Road
London N7 9DP
United Kingdom
Tel: (+44 20) 7607 0021
Fax: (+44 20) 7607 0415
Email: brian@bic.org.uk
URL: <http://isbn-international.org>

⁹ Erre abban az esetben van szükség, ha egy nyilvántartási csoporton belül több ISBN ügynökség is működik.

9.3 Helyi ügynökségek – Magyar ISBN és ISMN Iroda

Egy adott nyilvántartási csoporton belül a helyi ügynökség(ek) feladata az ISBN rendszerrel kapcsolatos ügyintézés. Az ügynökség hatásköre lehet országos, regionális vagy egy adott nyelvterületre kiterjedő, ezt a nyilvántartási csoportok kialakításakor döntenek el. Előfordul, hogy egy nyilvántartási csoporton belül több ügynökség is működik; pl. a 978-0 és 979-1 csoportazonosítók az angol nyelvterületet jelölik, ezen belül van ügynökség Ausztráliában, Kanada angol nyelvű részén, az Egyesült Királyságban, az Egyesült Államokban stb.

A helyi ügynökség feladatai a következők:

- Biztosítja a szolgáltatás folyamatosságát.
- Értesíti a kérelmezőt a számára kiutalt kérelmezőazonosítóról illetve a monografikus kiadványra kiutalt ISBN-ről.
- Nyilvántartást vezet az ISBN-ekről, a hozzájuk tartozó metaadatokról és adminisztratív adatokról a Nemzetközi ISBN Ügynökség által felállított szabályoknak megfelelően. (Az ISBN metaadataival kapcsolatos teendőket átruházhatja olyan kijelölt bibliográfiai ügynökségre, amely betartja ezeket a szabályokat.)
- Javítja a hibás ISBN-eket és ISBN metaadatokat, ha a hiba egyértelműen kiderül.
- Hozzáférhetővé teszi az ISBN-eket és az ISBN metaadatokat más nyilvántartó ügynökségek és az ISBN rendszer használói számára a Nemzetközi ISBN Ügynökség által felállított szabályoknak megfelelően.
- Statisztikai kimutatást állít össze és vezet saját, ISBN-nel kapcsolatos tevékenységéről, és meghatározott időközönként eljuttatja a Nemzetközi ISBN Ügynökségnek.
- Segíti és képezi a felhasználókat annak érdekében, hogy az ISBN rendszert az érvényben lévő szabvány előírásainak megfelelően használják.
- Ragaszkodik a mindenkori szabvány előírásaival összhangban lévő, a Nemzetközi ISBN Ügynökség által meghatározott ügyvitelhez és eljárásokhoz.

Magyarországon az Országos Széchényi Könyvtár Kötelezpéldány Osztályán belül működő Magyar ISBN és ISMN Iroda tölti be a nyilvántartási ügynökség szerepét. Az Iroda elérhetősége:

Országos Széchényi Könyvtár
Magyar ISBN és ISMN Iroda
1827 Budapest
Budavári Palota F. épület
Telefon: (+36 1) 224-3753, (+36 1) 487-8670
Fax: (+36 1) 487-8687
E-mail: isbn@oszk.hu
URL: <http://www.oszk.hu>

Az Iroda fő feladatai:

- Megállapítja a kiadók számára a kérelmezőazonosítókat.
- Előzetesen kiutalja az egyes kiadványok ISBN-jét.
- A beérkező kötelezpéldányok alapján ellenőrzi és szükség esetén javítja vagy törli az ISBN-eket.
- A kiutalt ISBN-ek alapján segíti a kötelezpéldányok reklamációját.

Ezen felül az Iroda munkatársai tájékoztatást adnak a megjelent könyvek ISBN-jéről (ez egyébként megtalálható a www.oszk.hu honlapon a Nektár adatbázisban is) és a kiadói adatokról.

A kiadói adatbázis remélhetőleg hamarosan elérhető lesz a weben keresztül.

Az Iroda nem nyújthat felvilágosítást arról, hogy milyen műveknek utalt ki előzetesen ISBN-t, és nem adhatja meg a kiadó elérhetőségét abban az esetben, ha a kiadó magánszemély. Nem illetékes továbbá jogi és adóügyi kérdésekben, nem ajánlhat kiadót, nyomdát, forgalmazót, nem közvetít terjesztők és vásárlók között, és nem készíti el az ISBN-ből képezhető vonalkódábrákat.

9.4 Kiadói ügyintézés

A kiadó írásban kérheti az ISBN-eket a Magyar ISBN és ISMN Irodától. Ehhez a következő adatokat kell megadni:

a kiadó neve,
címe,
telefonszáma,
faxszáma,
e-mail címe,
honlapjának URL-je,
a kapcsolattartó személy neve (ha a kiadó nem magánszemély),
a könyv(ek) címe és köteteinek száma.

Ha ugyanaz a cím többféle formátumban is megjelenik, ezt is jelezni kell.

A kérést el lehet küldeni e-mailben, faxon vagy postai levélben (az Iroda elérhetőségét lásd fent), illetve a jövőben valószínűleg webes úrlapon keresztül is. A szükséges adatok listája és az adatok beküldésének módja változhat, erről a honlapon lehet tájékozódni.

Ha az adatok megfelelőek, a Magyar ISBN és ISMN Iroda a kérés beérkezésétől számított 1-2 munkanapon belül kiutalja a számokat, és erről értesíti a kiadót. Új kiadó esetében érdemes azt is közölni, hogy körülbelül hány kiadványt terveznek évente megjelentetni; ez segíti az Irodát abban, hogy megfelelő kérelmezőazonosítót tudjon kiutalni.

Az ISBN-igénylés feltételei változhatnak, az érvényes szabályok megtalálhatóak a www.oszk.hu weblapon, a Helyi szolgáltatások menüpont alatt.

Ha az ISBN kiutalása és a megjelenés közötti időszakban a kiadvány valamilyen lényeges adata (cím, kiadó, kötetek száma, termékforma) változik, erről a kiadó írásban értesíti az Irodát.

A kiadó köteles gondoskodni arról, hogy a kiutalt ISBN a kiadvány minden példányában, helyesen feltüntetve szerepeljen.

Nem függ össze közvetlenül az ISBN-nel, de fontos tudni, hogy a kiadó felelőssége a mindenkori kötelepéldány-rendelet ismerete és betartása. Az ezzel kapcsolatos tudnivalók a 2. sz. Függelékben olvashatók.

10. Nem közreműködő kiadók (alkalmi kiadók, szerzői kiadások)

Abban az esetben, ha egy kiadó nem látja el ISBN-nel a kiadványait, a területileg illetékes regisztrációs ügynökség felhívhatja a figyelmét az ISBN rendszer előnyeire és fontosságára.

Korábban a Magyar ISBN és ISMN Iroda a kötelezpéldányként beérkező, ISBN nélküli könyvekre pótlólag kiutalt számot, így a könyv számmal együtt került be a Magyar Nemzeti Bibliográfiába. Ez a gyakorlat 2002. január 1-jén megszűnt.

Azoknak a kiadóknak, amelyek csak alkalmilag jelentetnek meg könyvet, az Iroda nem utal ki kérelmezőazonosítót. Erre a célra külön számblokkokat, úgynevezett gyűjtőszámokat tart fenn, ebből utal ki ISBN-eket az egyes kiadványokra. Ilyen esetben az ISBN nem jelzi a kiadót, csak az adott kiadványt azonosítja.

11. Az ISBN gyakorlati haszna

Az ISBN-t a könyvszektor minden szereplője használja.

Az ISBN alkalmazása a következő tevékenységek ellátásában segítheti a **kiadókat**:

- a tervezett kiadvány azonosítása a kézirattól a forgalmazásig;
- a könyv azonosítása a kiadó katalógusaiban és hirdetéseiben, nyomtatott és elektronikus jegyzékekben és weboldalakon;
- raktári készletellenőrzés;
- jogdíjak kezelése;
- megrendelések feldolgozása;
- könyvelés és számlázás;
- eladási adatok figyelése;
- statisztika készítése;
- visszáru kezelése.

Az ISBN felhasználása a következő tevékenységek ellátásában segítheti a **bibliográfiai szolgáltatásokat, terjesztő központokat és nagykereskedőket**:

- bibliográfiai adatbázisok építése és katalógusok készítése a könyvkereskedelem számára (*Books in Print*);
- elektronikus kommunikációs rendszereken (pl. EDI = electronic data interchange) alapuló vagy az interneten keresztül történő rendelésvétel;
- raktári készletellenőrzés;
- belső szállítási műveletek követése;
- könyvelés és számlázás;
- az eladási adatok kimutatása;
- visszáru nyilvántartása
- tematikus jegyzékek és katalógusok készítése.

Az ISBN alkalmazása **könyvtárellátó szervezeteknél** a következő tevékenységek ellátásában hasznos:

- rendelés a kiadóktól vagy nagykereskedőktől;
- könyvtárak rendeléseinek feldolgozása;
- készletellenőrzés;
- belső szállítási folyamatok követése;
- könyvelés és számlázás;
- újrakötés, könyvtári szerelés nyilvántartása

Könyvesboltokban az alábbi tevékenységekben segíthet az ISBN használata:

- bibliográfiai keresés;
- kiadók elérhetőségének felderítése;
- rendelés és utánrendelés elektronikus kommunikációs rendszereken (pl. EDI = electronic data

interchange) vagy interneten keresztül;

- készletnyilvántartás;
- könyvelés és vásárlói számla kiállítása;
- elektronikus forgalomkövetés, kasszaterminál (electronic point-of-sale system, EPOS) használata.

Az ISBN a **könyvtárakban** a következő tevékenységekhez alkalmazható:

- információkeresés;
- rendelés;
- katalógustételek letöltése;
- kölcsönzési statisztika;
- könyvtárközi kölcsönzés.

12. Az ISBN és más nemzetközi azonosítók

12.1 ISSN

Az ISBN rendszer mellett egy másik azonosító számrendszert hoztak létre az ún. folytatódó kiadványok számára: ez az International Standard Serial Number (időszaki kiadványok nemzetközi szabványos számozása), az ISSN rendszere. Alkalmazási szabályait az MSZ ISO 3297 szabvány írja elő.

A folytatódó kiadvány meghatározása szerint bármely olyan, előre meg nem határozott időtartamra tervezett kiadvány, amely egymást követő részegységekben jelenik meg, és általában számozással vagy kronologikus megjelöléssel van ellátva. Ide tartoznak az időszaki kiadványok (periodikumok, sorozatok) illetve a folyamatos frissülés szándékával megjelentetett integrálódó források, pl. cserelapos kiadványok.

A könyvsorozatok egésze ISSN-t, míg egyes kötetei ISBN-t kapnak. A sorozatokat meg kell különböztetni a többkötetes könyvektől, melyek meghatározott számú kötet megjelenésével válnak teljessé (l. 5.6 szakasz).

A sorozatokat meg kell különböztetni a periodikumoktól is; utóbbiak egyes számai nem kapnak ISBN-t. Ilyenek pl. a napilapok, folyóiratok, magazinok stb.

Magyarországon az ISSN ügyintézését a Magyar ISSN Nemzeti Központ látja el, melynek címe:

Magyar ISSN Nemzeti Központ
Országos Széchényi Könyvtár
1827 Budapest
Budavári Palota F épület
Telefon: (+36 1) 224-3754, (+36 1) 224-3842
Fax: (+36 1) 224-3754
E-mail: issn@oszk.hu
URL: <http://www.oszk.hu>

12.2 ISMN

ISMN (International Standard Music Number) azonosítóval látják el a kottakiadványokat, függetlenül attól, hogy kereskedelmi forgalomba kerülnek, bérelhetők vagy ingyenesen hozzáférhetők. Külön ISMN-t kapnak a partitúrák, az önállóan hozzáférhető szólamok és a szólamgarnitúrák. Nem lehet ISMN-nel azonosítani a zenei témájú könyveket (ezek ISBN-t kapnak) és a hangfelvételeket. Az ISMN használatát az MSZ ISO 10957:1997 *Információ és dokumentáció. Kották nemzetközi szabványos azonosító száma* c. szabvány írja elő. Alkalmazásához segítséget nyújt az ISMN Útmutató¹⁰.

Az ISMN szabvány jelenleg revízió alatt áll; hamarosan az ISBN-hez hasonlóan az ISMN is 13 jegyűvé válik.

A 10 jegyű ISMN négy részből tevődik össze: az első karakter az M, amely megkülönbözteti az ISBN-től és más szabványos azonosítóktól; ezt, az ISBN-hez hasonlóan, a kérelmezőelem, a kiadványelem és az ellenőrző számjegy követi. Az ellenőrző számjegy kiszámításához a 10-es modulusú súlyozó algoritmust használják, az M értéke 3. Az ISMN is átalakítható 13 jegyű vonalkóddá: ilyenkor a 979-es előtagot a teljes ISMN követi, az M értéke a vonalkódban 0.

Magyarországon az ISMN-nel kapcsolatos ügyintézését a Magyar ISBN és ISMN Iroda látja el.

¹⁰ ISMN Útmutató : Felhasználói útmutató a kották nemzetközi szabványos azonosító száma (ISMN = International Standard Music Number) hazai alkalmazásához, OSZK, 2003. Hozzáférés: www.ki.oszk.hu/szabalyzatok/ismn.pdf

12.3 URN

Az URN (Uniform Resource Names = egységes forrásmegnevezés) az internetes információforrások azonosítására szolgál. Felépítését az RFC 2141 internet-szabvány határozza meg. Eszerint az URN három részből tevődik össze: az „urn” karaktersorból, a helynév-azonosítóból (Namespace Identifier, NID) és a helynév egyedi megjelöléséből (Namespace Specific String, NSS).

Az URN lényege az, hogy állandó azonosítót rendel az internetes dokumentum – egyébként nem feltétlenül állandó – URL-jéhez. Az erre kijelölt ügynökségek adatbázisban rögzítik az egyes URL-ekre általuk kiutalt URN-t, így a dokumentum tulajdonosának csak egy helyen kell bejelentenie az URL változását. Az URN-nek szerepelnie kell a dokumentum forráskódjában is.

Az URN-t elvileg ISBN-ből is lehet generálni; ez esetben a helynév-azonosító az „isbn” rövidítés, a helynév egyedi megjelölése pedig maga a szám.

Példa:

urn:isbn:9780110002224

Magyarországon jelenleg még nincs olyan szolgáltatás, amely kezelné az ISBN-re alapozott URN-t. Az Országos Széchényi Könyvtárban létrehozott nyilvántartás egy másik helynév-azonosító, az „nbn” alapján generálja az URN-eket. A szolgáltatás webcíme:

<http://nbn.urn.hu>

Az internetes dokumentumok közreadói a fenti weboldalon igényelhetnek URN-t a kiadványoknak.

12.4 DOI

A DOI (Digital Object Identifier = Digitális Objektumazonosító) az Interneten megjelenő szellemi termékek azonosítórendszere. Két részből áll: az előtagot valamelyik DOI nyilvántartó ügynökség utalja ki a kérelmező számára, az utótagot pedig a kérelmező határozza meg minden azonosítandó egység esetében. Egy kérelmező több előtagot is kaphat, pl. egy-egy kiadói név vagy online újság stb. azonosítására. Az előtag és az utótag együtt alkotja a DOI-t; ez biztosítja az egyedi azonosítás lehetőségét anélkül, hogy központilag kellene kiutalni az azonosítókat.

A DOI utótagja lehet más, szabványos azonosítórendszer eleme, így például az ISBN is. Ebben az esetben a DOI a következőképpen épül fel:

Példa:

10.nnnn/[ISBN]9780110002224

vagy

10.nnnn/9780110002224

ahol a „10” a DOI állandó kezdő eleme, az „nnnn” helyére kerül a kérelmező számára kiutalt előtag, a / jel utáni jelsorozat pedig az ISBN-t tartalmazó utótag.

A DOI kezeléséért felelős szervezet:

International DOI Foundation
c/o Norman Paskin
5. Linkside Avenue
Oxford OX2 8HY
UK
Tel: (44) 1865 559070
e-mail: n.paskin@doi.org
URL: <http://www.doi.org>

12.5 GTIN

A GTIN (Global Trade Item Number = Globális Kereskedelmi Egységszámozás) olyan általános kifejezés, amely magába foglal minden EAN.UCC termékazonosítót, beleértve az EAN-13-at is. Minden ilyen azonosítót meg lehet jeleníteni 14 jegyű szám formájában oly módon, hogy a hiányzó karakterek pótlására a számsor elejét 0 számjegyekkel töltik fel. Hasznos, ha az adatbázisok képesek tárolni a teljes 14 jegyű formát.

A nem 0-val kezdődő számsorokat a kiskereskedelemben nem kapható árucsomagoknak tartják fenn (pl. egy bála vagy doboz termék együttesen). A könyvforgalmazók megállapodhatnak az ügyfelekkel, hogy bizonyos (nem 0) kezdő számjegy bizonyos mennyiséget jelöl, pl. egyazon könyvből 20 példányt.

Ha a 14 jegyű GTIN egy könyvre vonatkozik, akkor mindig 0-val kezdődik, ezt követi az EAN-13 kód. A 14 jegyű GTIN nem jelenhet meg vonalkódként a könyvön.

12.6 ISRC

Az ISRC (International Standard Recording Code = Nemzetközi Szabványos Felvétel Kód) azonosítja egy darab minden egyes hangfelvételt (de gyakran nem a fizikai egységet), tekintet nélkül arra, hogy milyen környezetben vagy hordozón jelenik meg. Használatára az ISO 3901 szabvány vonatkozik.

Az ISRC 12 jegyből álló azonosító, amely a következő négy részből áll: országcód, az első tulajdonos azonosítója, év, a felvétel kódja.

Például:

ISRC DE P55 97 00001

Az ISRC rendszer irányítását az IFPI (International Federation of Phonographic Industry = kb. Hangfelvétel Gyártók Nemzetközi Szövetsége) végzi, melynek címe:

International ISRC Agency
IFPI Secretariat
54 Regent Street
London W1B 5RE
United Kingdom
Telefon: (+44 20) 7878 7900
Fax: (+44 20) 7878 7950
e-mail: isrc@ifpi.org
URL: <http://www.ifpi.org/isrc>

Az ISRC rendszernek nincs magyarországi tagszervezete.

12.7 ISAN és V-ISAN

ISAN (International Standard Audiovisual Number = Audiovizuális művek nemzetközi azonosítója)

Az ISAN audiovizuális műveket azonosít – tehát mozgóképet tartalmazó műveket, hanggal együtt vagy anélkül – függetlenül a kiadvány fizikai formájától. Nem alkalmazható állóképekre, hangfelvételekre és egyéb, jellemzően nem audiovizuális művekre. Az ISAN kiutalása nem kapcsolódik a szerzői jog bejegyzéséhez, és nem jelent bizonyítékot arra nézve, hogy ki az audiovizuális mű jogtulajdonosa.

Az ISAN 16 jegyű azonosító, amely 2 részből tevődik össze. Az első részt, a 12 jegyű alapazonosítót egy 4 karakterből álló epizódazonosító követi. Ha az adott mű nem epizód, a

második számcsoporthelyét „0” karakterekkel kell kitölteni. Ha az ISAN-t szemmel olvasható formában jelenítik meg, a karaktorsor elé az „ISAN” rövidítés, mögé pedig egy ellenőrző számjegy kerül.

Példa:

ISAN 1881 66C7 3420 6541 9

Az ISAN használatát az ISO 15706:2002 nemzetközi szabvány írja elő. A rendszer irányításáért felelős szervezet:

ISAN International Agency
26, rue de Saint Jean
CH-1203 Geneva
Switzerland
Tel: (+41) 22 545 10 00
Fax (+41) 22 545 10 40
E-mail: info@isan.org
URL: <http://www.isan.org>

Magyarországi tagszervezete nincs.

V-ISAN – International Standard Audiovisual Number (ISAN) – Version identifier

A V-ISAN egy adott audiovizuális mű valamely verzióját azonosítja. Ezt használják a gyártást, terjesztést és közvetítést nyilvántartó rendszerekben.

A V-ISAN úgy épül fel, hogy a művet azonosító ISAN-t egy 8 jegyű verzióazonosító követi. Szemmel olvasható formában mind az ISAN, mind a verzióazonosító kiegészül egy-egy ellenőrző jeggyel, és az egész karaktorsort megelőzi a „V-ISAN” rövidítés.

Jelen útmutató írásakor (2006. augusztus) még nem jelent meg a V-ISAN-ra vonatkozó ISO 15706-2 szabvány. Az ezzel foglalkozó munkacsoport (ISO/TC 46/SC 9 Secretariat) honlapján lehet figyelemmel követni a változásokat:

<http://www.lac-bac.gc.ca/iso/tc46sc9/wg1/register.htm>

12.8 ISTC

Az ISTC (International Standard Text Code) szöveges művek azonosítására szolgáló, önkéntesen alkalmazható számrendszer, amely jelenleg még kidolgozás alatt áll. Ellentétben az ISBN-nel, az ISTC magát a művet (pl. regényt vagy novellát), nem pedig annak valamely megjelenését fogja azonosítani.

Az ISTC 16 karakterből fog állni, arab számjegyeket (0-9) és nagybetűket (A-F) tartalmazhat. Négy részből tevődik össze: a nyilvántartó ügynökség kódja, az év, a mű kódja és egy ellenőrző jegy. Nem fogja azonosítani a szerzőt vagy a jogtulajdonost.

Az ISTC használatát a jövőben megjelenő ISO 21047 szabvány fogja szabályozni; a nyilvántartó ügynökség feladatát a CISAC, a Nielsen BookData és az R. R. Bowker részvételével felálló konzorcium látja majd el. További információ:

CISAC
20-26 Boulevard du Parc
92200 Neuilly sur Seine
France
Tel.: (+33 1) 55 62 08 50
Fax: (+33 1) 55 62 08 60
E-mail: cisac@cisac.org

URL: <http://www.cisac.org>

12.9 ISWC

Az ISWC a zeneművet mint szellemi alkotást azonosítja; nem azonosíthatja viszont a mű megjelenési formáit. Utóbbiakra más azonosítórendszerek vonatkoznak, pl. ISRC, ISMN, ISAN vagy ISTD.

Például: Mozart Varázsfuvola című operáját, mint önálló zenei alkotást, ISWC azonosíthatja. A nyomtatott kotta ISMN-t, a librettó ISTD-t (de a belőle készült kiadvány ISBN-t), az opera előadásáról készült videofelvétel ISAN-t, a televíziós sorozat V-ISAN-t, a hangfelvétel pedig ISRC-t kaphat.

Az ISWC nemzetközi nyilvántartó ügynöksége a CISAC; elérhetőségét lásd fentebb.

A CISAC magyarországi tagszervezete az ISWC-vel kapcsolatos kérdésekben:

Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület.
1016 Budapest, Mészáros u. 15-17.
Tel.: 488-2600
Fax: 212-1544
E-mail: info@artisjus.com
URL: <http://www.artisjus.hu>

13. ONIX

Az ONIX nemzetközi szabvány a könyviparral, az időszaki és az elektronikus kiadványokkal kapcsolatos adatok elektronikus formában való megjelenítését szabályozza. Egy tartalmi specifikációból (adatelemek, tag-ek és kódlisták) valamint egy XML DTD¹¹-ből áll.

Az ONIX fejlesztője és karbantartója az EDItEUR; a munkában közreműködnek szakmai cégek és felhasználói csoportok is. Bizonyos országokban (pl. az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Németország stb.) az ONIX-ra épül a könyvkereskedelem és a *Books in Print* szolgáltatás. Vannak nemzeti könyvtárak, amelyek az ONIX segítségével fogadják a dokumentumadatokat a kiadótól, vagy építik a katalógusokat.

További információ:

EDItEUR
39-41 North Road
London N7 9DP
UK
Tel: +44 (0)20 7607 0021
Fax: +44 (0)20 7607 0415
E-mail: brian@bic.org.uk
URL: <http://www.editeur.org/>

¹¹ DTD: Document Type Definition: a dokumentumtípus azonosítása

14. A Nemzetközi ISBN Ügynökség kiadványai

PIID

A *Publishers International ISBN Directory* (PIID) című, nyomtatásban és CD-ROM-on megjelenő kiadvány tartalmazza az összes kiutalt kérelmezőazonosítót a kiadók (kérelmezők) adataival együtt.

ISBN Newsletter

Az ISBN Newsletter rendszerint a Nemzetközi ISBN Ügynökség által rendezett éves közgyűlések jegyzőkönyvét közli.

Gyakran ismétlődő kérdések az ISBN rendszerrel kapcsolatban

Miért kellene ISBN-t használnom?

Ha Ön kiadó vagy könyvkereskedő, ez valószínűleg az Ön saját érdeke, minthogy könyvet akar eladni. Ha a könyvét nem lehet ISBN segítségével megrendelni vagy terjeszteni, és a könyv nem szerepel a terjesztett könyvek jegyzékében, feltehetően nem fogy belőle. A vásárlók nem tudják, hogy az Ön könyve létezik, vagy ha igen, esetleg úgy vélik, hogy beszerzése a régi módszerrel körülményes.

Kötelező az ISBN?

A nemzetközi ISBN rendszer oldaláról semmilyen jogszabály nem írja ezt elő. Vannak olyan országok, ahol törvény szabályozza az ISBN használatát, de Magyarországon nem; az ISBN-re vonatkozó szabvány betartása nem kötelező.

Akkor is kell ISBN, ha a könyv nem kerül kereskedelmi forgalomba?

Az az ideális, ha minden megjelenő könyvnek van ISBN-je.

Árverési katalógusra kell ISBN? És kiállítási katalógusra?

Ha egy katalógus abból a célból készül, hogy háttérinformációkat adjon az árverésre kerülő tárgyakról, nem adható rá ISBN. Valójában az ilyen katalógus marketinganyagnak tekintendő (akkor is, ha az árakat nem tüntetik fel benne), és kívül esik az ISBN gyűjtőkörén. Ezzel szemben a kiállítási katalógus, amely szöveges információt is tartalmaz a művészekről vagy a művekről, kaphat ISBN-t.

Ki utalja ki az ISBN kérelmezőelemeket?

Csak a Nemzetközi ISBN Ügynökség által kijelölt nyilvántartó ügynökség (Magyarországon a Magyar ISBN és ISMN Iroda) utalhatja ki a kiadók számára a kérelmezőelemeket. Sem a kiutalt kérelmezőelemeket, sem az ISBN-eket nem szabad más kiadó számára továbbadni vagy eladni.

Ha változik a könyv ára, szükség van új ISBN-re?

Nem.

Ha a kiadvány formátuma változik, új ISBN-t kell adni?

Igen, a különböző formátumokra külön ISBN-eket kell kiutalni.

Idegen nyelven adom ki a könyvet. Abban az országban kell kérnem az ISBN-t, amelynek a nyelvén megjelenik?

Nem; a kiadó székhelye szerint illetékes ügynökséghez kell fordulni.

Átdolgozok egy már megjelent könyvet. Új ISBN kell rá?

Igen, ha a szövegben jelentős változás történik. Ilyen esetben a címlap hátoldalán fel kell tüntetni, hogy átdolgozott kiadásról van szó, és új ISBN-t kell kiutalni a könyvre. Általánosságban: új ISBN-re van szükség, ha a könyvben szerepel, hogy új (javított, bővített vagy csak az előzőnél eggyel magasabb sorszámú) kiadás.

Változatlan utánnymáskor, ha sem a szöveg, sem a kötés nem változik, kell új ISBN?

Nem. Meg kell tartani az eredeti számot, feltéve, hogy a kiadó is ugyanaz marad. Akkor sem kell új ISBN, ha csak a külső borító mintája vagy a rajta lévő logo változik.

Piaci okokból új ISBN-t szeretnék beletenni a könyvbe. Megtehetem?

Nem. Nincs változás a szövegben, formátumban vagy kötésben, ami indokolná az új ISBN használatát.

Újranyomok egy könyvet, és megváltoztatom az árát. Kell új ISBN?

Nem. Változatlan utánnomásnál meg kell tartani a régi számot, függetlenül az árváltozástól.

Szükség van-e új ISBN-re, ha az utánnomáskor módosul a cím?

Igen, az új cím új ISBN-t igényel.

Egy másik kiadóval közösen adunk ki egy könyvet. Melyikünk ISBN-je kerüljön bele?

Bármelyik, sőt akár mindkét kiadó kérhet és kaphat ISBN-t ugyanarra a kiadványra. A könyvben a számok mellett egyértelműen jelezni kell, melyik ISBN melyik kiadóhoz tartozik. A vonalkódban viszont csak egy ISBN szerepelhet, lehetőleg azé a kiadóé, amely a terjesztést intézi. Ugyanakkor az sem hibás, ha csak az egyik kiadó részéről kerül ISBN a könyvbe.

Ha egy könyv összes példánya elfogyott, felhasználhatom-e az ISBN-jét újabb kiadványra?

Nem, az ISBN véglegesen azonosítja az adott kiadványt. Még ha el is fogyott, néhány boltban még lehet belőle, és egész biztosan szerepel a könyvtárak katalógusaiban.

Mi a teendő, ha egy kiadvány több kötetből, esetleg különféle formátumokban megjelenő részekből áll?

A többkötetes könyv egésze kap egy közös ISBN-t, az egyes kötetek egy-egy saját ISBN-t. Hasonló a helyzet, ha pl. egy könyv és egy szöveges tartalmú CD-ROM alkot egy kiadványt, de a két rész külön-külön is forgalomba kerül. A többkötetes kiadványokkal kapcsolatban l. az 5.6 fejezetet.

Könyvsorozatot adok ki. ISBN-re vagy ISSN-re van szükségem?

A sorozat egészére ISSN-t, az egyes kötetekre ISBN-t lehet kérni. Különbséget kell tenni többkötetes könyvek, sorozatok és periodikumok között: a többkötetes könyvek nem kaphatnak ISSN-t (mivel befejezettek), a periodikumok egyes számai viszont nem kaphatnak ISBN-t (mert nem tekinthetők könyvnek).

Hogyan kaphatnék ISBN-t, ha a könyvnek nincs kiadója?

Minden könyvnek van kiadója – legfeljebb nem hivatásos kiadó. Lehet a kiadó a szerző, vagy egy cég, hivatal, egyesület stb., tehát bármilyen jogi vagy magánszemély. Az alkalmi kiadók általában nem kapnak saját kérelmezőazonosítót, hanem egy erre a célra fenntartott ún. gyűjtőtartományból kapnak ISBN-t az adott kiadványra.

Mit tegyek, ha még nem tudom a megjelenésre váró könyv címét?

Akkor kell ISBN-t kérni, amikor már van legalább munkacím. Ha az ISBN kiutalása és a könyv megjelenése között jelentősen (a felismerhetetlenségig) módosul a cím, a változást be kell jelenteni a Magyar ISBN és ISMN Irodának.

A nyomda úgy tájékoztattott, hogy ha a kiadványomra kapok ISBN-t, kedvezőbb az ÁFA. Igaz ez?

Az ÁFA-törvény¹² nem említi az ISBN-t, és természetesen az ISBN-rendszernek sincs befolyása egy ország gazdasági jogszabályaira. Ilyen kérdésekben az illetékes minisztériumnál, az APEH-nél vagy független gazdasági szakértőknél lehet érdeklődni.

Árusítok könyveket, papírt, írószert, játékokat és még sok mindent. Ha az ISBN csak a könyveket azonosítja, mit tegyek a többivel?

A többi termék azonosítható más rendszerekkel, pl. termékkódból képzett EAN vonalkóddal. A modern leolvasóeszközök különféle vonalkódok leolvasására és kezelésére alkalmasak.

Mi történik, ha a kérelmezőazonosítóhoz tartozó számok elfogynak?

12 1992. évi LXXIV. tv.

A Magyar ISBN és ISMN Iroda új kérelmezőazonosítót utal ki. Az új azonosító nem érvényteleníti a régit, csak újabb ISBN-ek kiutalását teszi lehetővé.

Ha egy elektronikus kiadvány különféle formátumokban jelenik meg (pl. pdf, html), formátumonként külön ISBN kell rá?

Az elektronikus kiadványok formátumai termékformáknak tekintendők, ezért, ha az egyes változatok külön-külön hozzáférhetőek, az azonosításukhoz külön ISBN-ekre van szükség.

Ha van a könyvemnek ISBN-je, a megjelenés után le kell adnom egy példányt az ISBN Irodának?

Nem; viszont az ISBN-től függetlenül kötelezpéldányokat kell küldeni az Országos Széchényi Könyvtár Kötelezpéldány Szolgálatának. Nyomtatott könyvekből 6, fizikai hordozón megjelenő elektronikus kiadványokból 3 példányt kell beküldeni. Az online kiadványokat jelenleg a Magyar Elektronikus Könyvtár fogadja. A kötelezpéldányok beszolgáltatása a nyomda feladata, de a kiadó felelős érte. L. még a 2. sz. Függelék.

Az ISBN-nel együtt megkapom a vonalkódot is?

Nem; az ISBN megegyezik a 13 jegyű EAN kód számsorával, de ez alapján a vonalkódábrát már a kiadónak vagy a nyomdának kell előállítania. Természetesen meg lehet bízni erre szakosodott céget is.

Kivonat az *Útmutató a 13 jegyű ISBN bevezetéséhez*¹³ c. kiadványból

Retrospektív konverzió

A kiadóknak át kell számítaniuk minden ISBN-jüket, és rendszereikben az új számformátumot kell alkalmazniuk. Ebbe beleértendő minden, még kapható kiadvány száma, valószínűleg minden, vagy majdnem minden olyan kiadványé, amely már elfogyott, de rendelés vagy egyéb érdeklődés várható rá, illetve a helyi ügynökségektől kapott, de még fel nem használt számok.

Széles körben rendelkezésre áll majd egy szoftver kis mennyiségű szám átalakításához¹⁴; a rendszerszolgáltatók is elláthatják ügyfeleiket átalakító programokkal. Néhány kiadó, különösen amelyeknél sok kiadatlan ISBN van, esetleg megkísérli a 10 jegyű számok további használatát saját rendszerében, vagy azt a látszatot kelti, hogy a számok megváltoztak, noha nála az ISBN rendszer még mindig a 10 jegyű ISBN-en alapul. Ez helytelen, mert félreérthető lesz, amint forgalomba kerül a 979-es előtag. Különösen azokra a felhasználókra jelent ez veszélyt, akik csonkolják az ISBN-t, azaz csak a kiadvány sorszámát és az ellenőrző számot tartják meg, kihagyva még a kiadói azonosítót is.

Megjegyzés: Nem fontos, hogy a kiadók átcímkezzék a raktáron lévő készleteket, hiszen a vonalkód ugyanaz marad, és a vonalkód alá nyomtatott EAN könyvszám is megegyezik a 13 jegyű ISBN-nel, bár tagolás nélkül.

A könyvforgalmazóknak 2007. január 1-jétől a 13 jegyű ISBN-t kell használniuk a rendelésben, a számlázásban és más funkciók ellátásában. Talán szeretnék, ha módjukban állna ezt minél korábban megtenni. A legtöbb könyvforgalmazó rendszer már képes lesz az EAN rendszerben használt 13 jegyű termékazonosító kezelésére; jelentős előny lenne, ha a könyvazonosítókat és más termékek azonosítóit együtt, a félreértések kockázata nélkül tudnák olvasni és kezelni. A kézi raktári készletellenőrzés és más munkafolyamatok megkövetelhetik a 10 jegyű ISBN-ek átalakítását 13 jegyűre.

Könyvtárak és könyvtári rendszerek

Szükség van arra, hogy a könyvtárak és a könyvtári rendszerek forgalmazói mind a létező 10 jegyű, mind az új 13 jegyű ISBN-ek kezelését megoldják, lehetőleg már 2007. január 1-je előtt és a későbbiekben is.

A korábbi bibliográfiai rekordokban lévő ISBN-eket nem kell visszamenőleg átalakítani, de fontos, hogy a rekordformátumok a lehető leghamarabb kezelni tudják a 10 jegyű mellett a 13 jegyű ISBN-t is. Lehet, hogy egy könyvtár ugyanazt az ISBN-t mindkét formában fel akarja venni, ha a kiadó mindkettőt feltünteti a kiadványon, amire feltehetően már jóval 2007. január 1-je előtt sor kerülhet. Ha egy megrendelés olyan bibliográfiai rekordon alapul, amely csak 10 jegyű ISBN-t tartalmaz, a beszerzéshez kapcsolódó rekordokban a számot konvertálni kell.

A könyvek hivatkozási adataiban szerepelni fognak 10 jegyű ISBN-ek, amelyek alapján a könyvtárhasználók továbbra is keresnek majd dokumentumokat. Fontos, hogy a 978-as tartományba eső ISBN-ekhez tartozó bibliográfiai adatokat akkor is meg lehessen találni, ha 10 jegyűekre, és akkor is, ha 13 jegyűekre keresnek a könyvtári katalógusokban, függetlenül attól, hogy a bibliográfiai rekordban melyik forma szerepel. Ehhez át kell alakítani az indexelést és a keresőfelületet még 2007. január 1-je előtt, a lehető leghamarabb.

Ha a könyvtár az olvasók és a munkatársak számára lehetővé teszi, hogy ugyanazon a felhasználói

¹³ Útmutató a 13 jegyű ISBN bevezetéséhez, OSZK, 2004 Hozzáférés: www.ki.oszk.hu/szabalyzatok/utmutato20050419.pdf

¹⁴ Ez a szoftver a Nemzetközi ISBN ügynökség honlapján található: <http://isbn-international.org/converter/converter.html>

felületen keresztül más könyvtárak katalógusaihoz és egyéb információforrásokhoz is hozzáférjenek, figyelembe kell vennie, hogy milyen hatással van a 13 jegyű ISBN-ek alkalmazása mindkét oldalon. Azoknak a rendszereknek, amelyek a több forrásból származó találatok egyesítését és a duplumszűrést az ISBN alapján végzik, számolniuk kell azzal, hogy ugyanaz az ISBN különböző rekordokban különböző formában szerepelhet. Hasonlóképpen, azoknak a könyvtáraknak, amelyek elérhetővé teszik saját katalógusukat távoli hozzáférésű keresőfelületek számára, szintén tekintetbe kell venniük a katalógusaikat érintő változásokat.

A könyvtáraknak gondolniuk kell arra, hogy hogyan érintik a változások az ISBN-re épülő, tartalom- és egyéb szolgáltatások közötti oda-vissza kapcsolatokat, mind saját rendszereikben, mind a tőlük elérhető távoli rendszerekben. Ez vonatkozhat a katalógus gazdagítására pl. borítók képeivel, tartalomjegyzékekkel, összefoglalásokkal és ismertetésekkel, illetve olyan szolgáltatásokra, mint a web-alapú könyvkereskedések, a könyvajánlók, linkszerverek, közös portálok, virtuális tanulási környezet vagy az e-könyvek teljes szövegéhez való hozzáférés lehetősége.

A könyvtári rendszerek feldolgozó moduljában valószínűleg át kell alakítani a mezőhosszúságot, az érvényesítés módját és a képernyőn, illetve nyomtatásban való megjelenítést. A könyvtárközi kölcsönzéshez használt rendszerekben az ISBN-en alapulhat az adatok összehasonlítása. Lehetnek olyan programok, amelyek a bibliográfiai rekordok online vagy kötegelt importálásakor az ISBN-t használják behasonlításra és a duplumok kiszűrésére.

Legkésőbb 2007. január 1-jétől a 13 jegyű ISBN-t kell alkalmazni a könyvbeszerzés minden fázisában, beleértve a terjesztőkkel való kapcsolatot. A könyvtáraknak és rendszerszolgáltatóknak együtt kell működniük a könyvterjesztőkkel és a megfelelő kereskedelmi cégekkel, hogy minél hamarabb átmentí megoldások jöhessenek létre. A szabványos EDI formátumok, mint amilyen az EDIFACT, elfogadják mind a (10 jegyű) ISBN-t, mind az EAN-t, így egy átmeneti időre mindkét formátummal alkalmasak az adatcserére. Meg kell jegyezni, hogy mindezek a szempontok nemcsak a nyomtatott könyvekre, hanem az e-könyvekre és minden egyéb, ISBN-nel azonosított termékre is vonatkoznak.

Bár az egyes példányokat azonosító, tulajdonjogot jelző saját vonalkód nem fog változni, azokat a vonalkód-leolvasókat, amelyekkel az EAN vonalkódból jelenleg 10 jegyű ISBN-eket lehet kinyerni, majd át kell programozni.

Változások az ISBN alkalmazásában

Az új szabvány magába foglalja az ISBN alkalmazási területére vonatkozó irányelvek felülvizsgálatát. Nem valószínű, hogy a jelenlegi elvekhez képest nagy változás lesz az ISBN gyűjtőkörébe tartozó kiadványtípusok vagy a formai és kiadásváltozatokat érintő szabályok terén. Alkalmazkodni kell viszont az új terméktípusok, például az elektronikus kiadványok (e-könyvek) megjelenéséhez. Az ISBN alkalmazási területéről teljes körű információt az Útmutató vagy az ISBN ügynökségek nyújthatnak.

Valószínűleg hosszú átmeneti időszak vezet majd a 13 jegyű ISBN 2007. január 1-jei bevezetéséig; az iparág előrehaladásának sebessége függ az egyes kereskedelmi partnerek igényeitől. Azok a szervezetek, amelyek bevezetik az új rendszert, valószínűleg gyorsítani próbálják majd az iramot, és elvárják üzletfeleiktől, hogy minél előbb térjenek át a 13 jegyű ISBN-re. Ez láncreakciót indíthat be, amelynek eredményeképpen már 2007 előtt széles körben elterjed a 13 jegyű ISBN használata.

Mivel a kiadóknak elkerülhetetlenül lesz még évekig raktárkészletük 10 jegyű ISBN-nel ellátott kiadványokból, esetleg úgy találják, hogy ésszerű, amilyen hamar csak lehet, a 13 jegyűt is feltüntetni a könyveiken, 2007-ig a 10 jegyűvel együtt. Ilyen döntés esetén nagyon ajánlott a számokat a következő formában feltüntetni a címlap hátoldalán, illetve – ha nincs vonalkód – a hátsó borítón:

ISBN-13: 978-1-873671-00-9

ISBN-10: 1-873671-00-8

Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy a 2007 után készülő utánnnyomásokból minimális költséggel vagy költség nélkül eltávolíthassák a 10 jegyű ISBN-t. A 2007. január 1-je után kiadott könyveknél a következő formához kell visszatérni:

ISBN 978-1-873671-00-9

A vonalkód a könyv hátsó borítóján változatlan marad, leszámítva, hogy a szemmel olvasható számot a 2007. január 1-je után kiadott könyvekben meg kell változtatni 13 jegyűre. A szám előtt fel kell tüntetni az ISBN betűket, és a számcsoportokat az érthetőség kedvéért kötőjellel kell elválasztani. Azoknak a kiadóknak és nyomdáknak, amelyek saját szoftverrel készítik el a vonalkódot, gondoskodniuk kell arról, hogy szoftverük megfeleljen az új követelményeknek; emellett meg kell bizonyosodni róla, hogy a mesterfilmeket vagy elektronikus vonalkód-adatokat szállító külső partnerek helyesen értelmezik ezeket a követelményeket.

Vonalkód szemmel olvasható 13 jegyű ISBN-nel

Megjegyzés: A 2007 előtti időszakban a kiadóknak és nyomdáknak továbbra is a 10 jegyű ISBN-t kell a könyv hátsó borítóján, a vonalkód fölé nyomtatniuk, akkor is, ha a címlap hátoldalára mind a 10-, mind a 13 jegyű változatot rányomtatták. Azok a felhasználók, akik a nyomtatott vonalkódhoz tartozó szöveges rész alapján szeretnék meghatározni a 13 jegyű ISBN-t, hagyatkozhatnak a vonalkód alatt található, szabad szemmel olvasható EAN számra.

Az Útmutatóban benne lesz az az algoritmus, amely lehetővé teszi mind a 10, mind a 13 jegyű ISBN-ek érvényesítését és tagolását. Az algoritmusban hivatkozott adatfájlok rövidesen hozzáférhetőek lesznek a Nemzetközi ISBN Ügynökség honlapján.

Különös gondot kell fordítani a kiadói katalógusokra és a megrendelőlapokra a 13 jegyű ISBN bevezetése körüli időszakban. Azt ajánljuk, hogy a kiadók az átállás előtt egy darabig mindkét formában (10 jegyű és 13 jegyű) tüntessék fel ezekben/ezekben az ISBN-t. Kerülni kell az ISBN-ek csonkolását, mert ez félreértésekhez vezethet.

Biztosan lesznek olyan könyvterjesztők, amelyek már az átállás előtt a 13 jegyű ISBN-t kívánják használni a rendelésekben. Erről az érintett kereskedelmi partnereknek egymás közt kell megállapodniuk, a kiadók pedig a rendszerszolgáltatókkal együtt döntenek el, hogy átalakítanak-e már ekkor minden bejövő ISBN-t az új formára. 2007. január 1-je után viszont, a lehetséges félreértések elkerülése végett, mindenképpen kell hogy tudják kezelni mind a 13 számjegyet.

Felelősségvállalás a változásokért

Ajánlatos, hogy az egyes szervezetek a lehető leghamarabb vizsgálják felül minden érvényes nyilvántartásukat – manuálisakat és elektronikusokat egyaránt –, készítsenek akciótervet és rendeljék hozzá a szükséges anyagi forrásokat. Jó, ha minden szervezetnél egy rangidős vezetőt bíznak meg, hogy fogja össze a szükséges átalakításokat az érintett területeken. Ez elsősorban a számítógépes rendszereket érinti, de hatással van a szerkesztőségi munkára, a terjesztéssel és marketinggel, valamint a tervezéssel és gyártással foglalkozó részlegekre, a szerzői jogok kezelésére és a számvitelre a kiadóvállalatoknál.

Az alábbiakban felsorolunk néhány – de nem minden – érintett területet a könyvkiadásban:

- az ISBN-ek kiutalása;
- termékinformáció;
- szerkesztőségi ügyintézés;
- gyártási folyamatok;
- elektronikus könyvterjesztés;
- rendelések teljesítése/raktári ügyintézés;
- számvitel;
- jogok és szerződések;
- jogdíjak kezelése.

A könyvterjesztőknek többek között a következő területekkel kell foglalkozniuk:

- rendelési rendszerek;
- készletellenőrzés;
- értékesítési rendszerek;
- számvitel.

A könyvtárak a következőkre figyeljenek:

- szerzeményezés, beleértve a kereskedelmi partnerekkel való kommunikációt;
- katalogizálás és egyéb bibliográfiai adatrögzítés;
- könyvtárközi kölcsönzés;
- bibliográfiai rekordok importálása;
- vonalkód-leolvasás;
- helyi katalógusok;
- információs portál / keresőrendszerek;
- együttműködés távoli hozzáférésű információforrásokkal és használókkal;
- oda-vissza csatolások (linkek) távoli tartalmakhoz és szolgáltatásokhoz;
- egyéb, ISBN-hez kötődő funkciók és rendszerek.

A kereskedelmi partnerek közötti kommunikáció

Az új szabvány zökkenőmentes bevezetése érdekében elengedhetetlen, hogy a résztvevők világos döntéseket hozzanak az átállás ütemezéséről és módszereiről, és ezeket egymással is közöljék. Valamennyi szervezetet arra buzdítunk, hogy osszák meg egymással és kereskedelmi partnereikkel a bevezetésre vonatkozó terveiket és az ütemezést annak érdekében, hogy ezek a partnerek hasonlóan tudják felmérni a bevezetéssel kapcsolatos teendőket.

Egyéb szempontok

Mivel a könyviparnak lehetősége nyílik arra, hogy a jövőben további előtagokat alkalmazzon a 13 jegyű ISBN-ekhez, valószínű, hogy az újonnan kialakított számstruktúra még hosszú évekig megmarad. Mégis, talán bölcs dolog, ha a fejlesztők más elképzeléseket is figyelembe vesznek a mezőhosszúságokkal kapcsolatban:

- Bizonyos szervezetek a 14 számjegyű GTIN (Global Trade Item Number = globális kereskedelmi áruazonosító) használatában érdekeltek, ahol a 13 jegyű ISBN elé egy 1 számjegyű előtag kerül. Ez a csomagolásról ad információt a kereskedelmi partnerek közti megállapodás szerint.
- A kereskedelem egyes ágazataiban szélesebb körben elterjedhet a DOI (Digital Object Identifier = digitális-objektum azonosító) vagy az URN (Uniform Resource Names = egységes forrásmegnevezés) használata; ezek változó hosszúságú azonosítók, amelyek magukba foglalhatják az ISBN-t.

Az ISBN rendszer új formájában szilárdan és stabilan illeszkedik minden jelenleg ismert alkalmazáshoz; mindazonáltal meg kell hagyni a rendszer rugalmasságát, hogy képes legyen megfelelni az ellátó-lánc jövőbeni kihívásainak.

Gyakran feltett kérdések

Mi történik a kiadó számára korábban kiutalt, de még fel nem használt ISBN-ekkel?

A kiadó továbbra is használja ezeket, amíg van belőlük, de át kell alakítani őket a 13 jegyű formátumra, a 978-as előtaggal. Pl.:

ISBN-10: 1-873671-00-8

átalakítás után: ISBN-13: 978-1-873671-00-9

Kell-e új ISBN-t adni a korábban megjelent kiadványoknak?

Nem. A meglévő 10 jegyű ISBN-t kell 2007. január 1-jéig át alakítani 13 jegyűvé (978-as előtaggal). Ez minden olyan rekordra vonatkozik, amely valamilyen ügyletben szerepelhet, tehát nemcsak a kurrens, hanem a már kifogyott kiadványokat is érinti.

A könyvön feltüntetett vonalkódot és ISBN-t utánnymásig nem kell megváltoztatni, mivel a vonalkódban szerepel a 13 jegyű EAN kód, amely megegyezik a 13 jegyű ISBN-nel.

Egy korábbi ISBN-t a 978-as előtag hozzáadásával fel lehet használni új kiadványra?

Nem. Egy már felhasznált ISBN-ből a 978-as előtag hozzáadásával nem jön létre új ISBN, ezért nem szabad új kiadványra felhasználni.

2007. január 1-je után tudom-e majd használni a 10 jegyű ISBN-t a kereskedelmi partnerekkel való kommunikációban?

2007. január 1-je után az ISBN 13 jegyű lesz, és minden mechanikus rendszer ezt a formátumot fogja alkalmazni. A kereskedelmi rendszerek a későbbiekben nem támogatják a 10 jegyű ISBN-t, bár az átmeneti időszakban az üzletfelek megállapodhatnak egymás közt, hogy mindkét formátumot elfogadják.

A kiadóknak át kell-e állniuk a 13 jegyű ISBN-ekre, vagy használhatják tovább a 10 jegyűeket?

A kiadóknak 2007. január 1-jéig át kell alakítaniuk egész rendszerüket, és a 13 jegyű ISBN-t kell alkalmazniuk; ellenkező esetben félreértések adódhatnak a 979-es előtag megjelenésekor. Bár ez a lehetőség egyelőre távolinak tűnik, nagyon fontos, hogy a kiadók elvégezzék a szükséges átalakításokat legkésőbb a megadott időre. A mechanikus rendszereket feltétlenül át kell állítani, hogy megszakítás nélkül folytatódhasson a kereskedelmi partnerek közti kommunikáció.

Ha a cégünknel még sok 10 jegyű ISBN van, miért kell át alakítanunk őket 13 jegyűvé?

Megváltozik a nemzetközi ISBN szabvány. Az ISBN rendszer a nemzetközi könyvkereskedelmet tesz lehetővé, alkalmazása így nemzetközi alapon szerveződik. Azért van szükség a 13 jegyű ISBN-re, mert a rendelkezésre álló számtartományok a világ bizonyos részein lassan kimerülnek. A rendszer fenntarthatósága érdekében be kell vezetni egy újabb előtagot (ez a 979-es), ezzel növelve a felhasználható számok mennyiségét.

Használhatják a kiadók a 979-es előtagot a náluk lévő 10 jegyű ISBN-ekhez?

Nem. Lásd a következő kérdést.

A cégünk ugyanazokat a kiadói azonosítókat kapja majd meg az új 979-es előtaghoz is, amelyeket a 978-ashoz kaptunk?

Szinte biztos, hogy nem. Az eredeti, 10 jegyű ISBN-ek részben azért fogynak el hamarosan, mert a kiadói azonosítókat túl nagyvonalúan osztogatták, így néhány kiadónál jóval több szám van kint, mint amennyire szüksége lenne. Az ISBN ügynökségek a jövőben azon lesznek, hogy kisebb számtartományokat adjanak, ez megváltoztatja az azonosítók kiutalásának szempontjait.

A 10 és a 13 jegyű ISBN-t is bele kell nyomtatni a kiadványba?

A 2007. január 1-je után megjelenő kiadványokba csak a 13 jegyű ISBN-t kell belenyomtatni. Annak érdekében, hogy később minél kevesebbet kelljen változtatni, érdemes, amilyen hamar csak lehet, mind a két számot feltüntetni a címlap hátoldalán; így a későbbi utánnyomásoknál a 10 jegyű változatot ki lehet venni.

2007. január 1-je előtt nem szükséges feltüntetni a 13 jegyű ISBN-t a vonalkód fölött, hiszen alatta ott van szemmel olvasható formában a könyvek EAN száma, ami megegyezik a 13 jegyű ISBN-nel, bár tagolás nélkül. A 2007. január 1-je után kiadott könyveknél viszont szerepelnie kell a 13 jegyű ISBN-nek szemmel olvasható formában a vonalkód fölött, a hátsó borítón, megtartva a helyes tagolást.

Útmutatás rendszerfejlesztők számára

Az ISBN-nel kapcsolatos szoftverek fejlesztésekor érdemes figyelembe venni a következőket:

ISBN adatbevitel – általános szempontok

Bár a szabvány a 13 jegyű ISBN használatát írja elő, a kereskedelmi láncban még évekig lesznek 10 jegyű ISBN-nel ellátott könyvek. Gondoskodni kell arról, hogy a programok felismerjék és kezelni tudják mindkét változatot.

Amikor a 10 jegyű ISBN-t 13 jegyűvé konvertálják, a 978-as prefixet kell használni. Az ellenőrző jegy kiszámításához a 10-es modulust kell használni (l. 4.5 fejezet).

Mivel minden GS1 termékazonosító felírható 14 jegyű formában (l. GTIN, 13.2 fejezet), hasznos, ha a rendszerfejlesztésnél ezt a lehetőséget is figyelembe veszik.

Az ISBN érvényessége

Az ISBN bevitelkor kétféle szempontból lehet ellenőrizni a szám helyességét.

1. Az ellenőrző jegy érvényessége (l. 4.5)

Ezzel az egyszerű matematikai képlettel ki lehet szűrni az esetleges elgépeléseket: ha a megadott ellenőrző számjegy nem felel meg a képletnek, akkor egy vagy több számjegy hibás. Ez a módszer nem vizsgálja a számsor tartalmi helyességét, tehát azt, hogy az adott nyilvántartási csoport- vagy kérelmezőelem tényleg létezik-e.

2. Nyilvántartási csoport és kérelmező (l. 4.6)

A 4.6 fejezetben leírt módszerrel meg tudjuk határozni az ISBN egyes számcsoportjait. Ezután ellenőrizhetjük, hogy a számban szereplő nyilvántartásicsoport-elem valóban létezik-e, és ha igen, az adott tartományon belül érvényes-e az utána következő kérelmezőelem. A nyilvántartásicsoport-elemek kiosztása és az azokon belüli számtartományok felsorolása megtalálható az International ISBN Agency honlapján (<http://.isbn-international.org>). Mivel a tartományok kiosztása folyamatos, érdemes időről időre megnézni a honlapot.

ISBN a kimenő adatokban

2007. január 1. után minden külső adatátvitelben a 13 jegyű ISBN-t kell használni.

1. sz. függelék

Kivonat az MSZ ISO 2108:2005¹⁵ Információ és dokumentáció. Könyvek nemzetközi azonosító számozása (ISBN) szabványból

1. Tárgy és alkalmazási terület

E nemzetközi szabvány célja, hogy előírásokat állapítson meg a nemzetközi szabványos könyvazonosító szám, mint egyedi nemzetközi azonosító rendszer részére, a monografikus kiadványnak minden egyes előállítási formájához és kiadásához, amelyet egy bizonyos kiadó jelentetett meg vagy állított elő. A szabvány meghatározza az ISBN felépítését, kiadásának és használatának szabályait, az ISBN kiutalásakor a hozzá kapcsolandó metaadatokat, valamint az ISBN rendszer ügyintézését.

E nemzetközi szabvány a monografikus kiadványokra (vagy azok olyan önálló részeire vagy fejezeteire, amelyek külön kaphatók), valamint ezekkel rokon, a közönség számára hozzáférhető termékek bizonyos típusaira alkalmazható. Azokra a termékekre, amelyekre alkalmazható és azokra, amelyekre nem, az *A* melléklet tartalmaz példákat.

4. A nemzetközi szabványos könyvazonosító szám felépítése

4.1 Az ISBN általános szerkezete

2007. január 1-jétől az ISBN-rendszer valamennyi ügynöksége csak 13 jegyű¹⁶ ISBN-eket utalhat ki, ez a következő elemekből áll:

- a) előtag-elem;
- b) nyilvántartásicsoport-elem;
- c) kérelmező-elem;
- d) kiadvány-elem;
- e) ellenőrző számjegy.

A 2007. január 1-je előtt kiutalt 10 jegyű ISBN-ekre vonatkozó szabályokat lásd az *F* mellékletben.

Ha az ISBN-t szemmel olvasható formában jelenítik meg (azaz olyan formában, amelyet elsődlegesen arra szántak, hogy személy olvassa el vagy írja le, szemben azzal a formával, amely adatkezelő eszközök használatára való), azt meg kell, hogy előzzék az ISBN¹⁷ betűk, és az ISBN valamennyi elemét kötőjelekkel kell elválasztani, ahogyan azt a következő példa szemlélteti:

PÉLDA: ISBN 978-90-70002-34-3

5. Az ISBN kiutalása

5.1. A kérelmezőelemet a kiadó számára – kérelmezést követően – a kijelölt ISBN nyilvántartó ügynökségnek kell kiutalnia a Nemzetközi ISBN Ügynökség által a számára megállapított ISBN-tartományból. Az ISBN nyilvántartó ügynökségek az alkalmi kiadók számára egyedi ISBN-t utalhatnak ki egy közös, erre a célra fenntartott kérelmezőelemhez tartozó számblokkból.

5.2. Valahányszor kiutalnak egy ISBN-t, a kérelmező adja meg az illetékes ISBN nyilvántartó

¹⁵ Az MSZ ISO 2108:1994 helyett, amely azonban 2007. január 1-jéig még érvényes

¹⁶ Ezek csak 0-9-ig terjedő arab számjegyek lehetnek.

¹⁷ Azokban az országokban, ahol nem latin betűket használnak, a latin ABC-vel írott ISBN betűkkel együtt meg lehet adni helyi írásrendszerben az „International Standard Book Number” megfelelő rövidítését.

ügynökség vagy az általa kijelölt bibliográfiai ügynökség számára annak a kiadványnak a metaadatait, amelyre az ISBN-t kiutalják (lásd az *E* mellékletet).

5.3. Ha egyszer egy ISBN-t valamely kiadvány számára kiutaltak, azt nem lehet megváltoztatni, kicserélni vagy újra felhasználni.

5.4. A kiadó által megjelentetett minden egyes monografikus kiadvány vagy a monografikus kiadvány egyedi kiadása számára önálló ISBN-t kell kiutalni. Külön ISBN-t kell kiutalni a monografikus kiadvány minden egyes eltérő nyelvű kiadására.

5.5. A különböző termékformáknak (például: kötött, füzött, Braille, hangoskönyv, videó, online elektronikus kiadvány) külön ISBN-eket kell kiutalni. Az elektronikus kiadvány minden egyes önállóan kiadott és hozzáférhető formátumának (pl. „lit.”, „.pdf”, „.html”, „.pdb”) önálló ISBN-t kell adni.

5.6. Ha a kiadvány valamely részében vagy részeiben jelentős változás következett be, számára külön ISBN-t kell kiutalni. Ha a kiadvány címe változott meg, külön ISBN-t kell számára kiutalni. Nem kell külön ISBN-t kiutalni, ha a kiadás, a termékforma és a kiadó változatlan. Nem kell külön ISBN-t kiutalni, ha a kiadvány ára változott, vagy olyan, kisebb változások esetén, mint amilyen a sajtóhibák javítása.

6. Az ISBN elhelyezése és megjelenítése a kiadványokon

6.1. Általános előírás

Az ISBN-nek mindig magán a példányon kell megjelennie.

6.2. Nyomtatott kiadványok

6.2.1. Az ISBN-t a kiadvány címlapjának hátoldalára kell nyomtatni, vagy ha ez nem lehetséges, magának a címlapnak az aljára, vagy a copyright-közléssel együtt.

6.2.2. Az ISBN-t, ha ez megvalósítható, a külső borítófedél hátának aljára és/vagy a borító hátoldalának aljára is rá kell nyomtatni. Abban az esetben, ha egyik elhelyezés sem oldható meg, az ISBN-t a kiadvány külsején lévő más, szembetűnő helyre kell nyomtatni.

6.2.3. Az ISBN-t géppel olvasható formában – vonalkódként – meg kell jeleníteni a kiadványon. Az ISBN vonalkódként való feltüntetésekor az ISO/IEC 15420-nak az EAN vonalkód ábrázolására vonatkozó előírásait kell alkalmazni. Vonalkód esetén az ISBN-t közvetlenül a vonalkód fölött, szemmel olvasható formában kell feltüntetni.

6.3. Elektronikus kiadványok és más, nem nyomtatott termékformák

6.3.1. Ha elektronikus formában tárolt kiadvány (pl. online kiadvány) tartalmát vizuálisan kell megjeleníteni, az ISBN-nek azon a lapon vagy képernyőn kell megjelennie, ahol a címet vagy annak megfelelőjét tüntetik fel (pl. a kezdő képernyő megjelenítésekor, ahonnan a tartalom először férhető hozzá és/vagy azon a képernyőn, ahol a copyright-közlés található).

6.3.2. Ha a kiadványt fizikai hordozón adják ki (pl. kompaktlemezen, kazettán vagy floppy-n), az ISBN-t valamelyik, a hordozóra rögzített címkén kell feltüntetni.

Ha az ISBN megjelenítése magán a tárgyon vagy annak címkéjén nem lehetséges, akkor az ISBN-t a tárgy tartós csomagolása (pl. doboz, borító vagy keret) hátának alján kell feltüntetni.

6.3.3. Az ISBN-nek szerepelnie kell mind a kiadványba foglalt metaadatok között, mind a szövegben, láthatóan elhelyezve.

6.4. Több ISBN feltüntetése

Ha különböző termékformák ISBN-jeit együttesen tüntetik fel a kiadványon, az egyedi ISBN-eket egymás alatt kell felsorolni. Minden egyes, a jegyzékben megadott ISBN-t a sajátos termékformát megjelölő információval kell ellátni.

2. sz. függelék

Kivonat a Kormány 60/1998. (III.27.) sz., a sajtótermékek kötelezpéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról szóló rendeletéből

1. §

A rendelet hatálya kiterjed:

- a) a sajtótermékekre,
- b) a Magyarországon működő nyomdákra (sokszorosító szervekre), gyártókra, kiadókra, valamint forgalmazókra,
- c) a kötelezpéldányokból részesülő nyilvános könyvtárakra, és
- d) az igazgatási feladatokat ellátó szervekre.

3. §

(1) Kötelezpéldányokat kell szolgáltatni a legalább 50 példányban sokszorosított

- a) Magyarországon előállított, vagy
- b) külföldön előállított és belföldön kiadott sajtótermékekből.

(2) Film, videodokumentum és elektronikus dokumentum esetében az előállított példányszámtól függetlenül kell kötelezpéldányokat szolgáltatni

- a) a Magyarországon előállított, vagy
- b) a külföldön előállított és belföldön kiadott, vagy
- c) a külföldön előállított és belföldön forgalomba hozott filmből, a videó- és elektronikus dokumentumból.

...

(4) Kötelezpéldányokat kell szolgáltatni a sajtótermékek minden kiadási és előállítási változatából (beleértve az elektronikus változatot is), kivéve a tárgyévi változatlan utánnymásokat.

5. §

(1) A sajtótermékből - a (3) bekezdésben foglaltak kivételével - hat kötelezpéldányt kell ingyenesen szolgáltatni az Országos Széchényi Könyvtár (a továbbiakban: OSZK) számára.

...

9. §

(1) Minden szolgáltató és kiadó köteles a sajtótermékeiről a tárgyhónapot követő hónap 15. napjáig jelentést küldeni az OSZK-nak. ...

(2) A jelentés tartalmazza az adatközlő nevét, címét, az adatszolgáltatásért felelős személy nevét, a sajtótermékek címét, szerzőjének nevét, a kiadás számát - időszak kiadvány esetében a részegység számát -, a sajtótermék alakját, terjedelmét (A/5 ívben számolva), példányszámát, a nemzetközi azonosító számát (az ISBN-jét, illetve ISSN-jét) és forgalmi árát, valamint a sokszorosító szerv nevét és postacímét.

...